

ГРАМАТКА

Муз 80485 му
14651

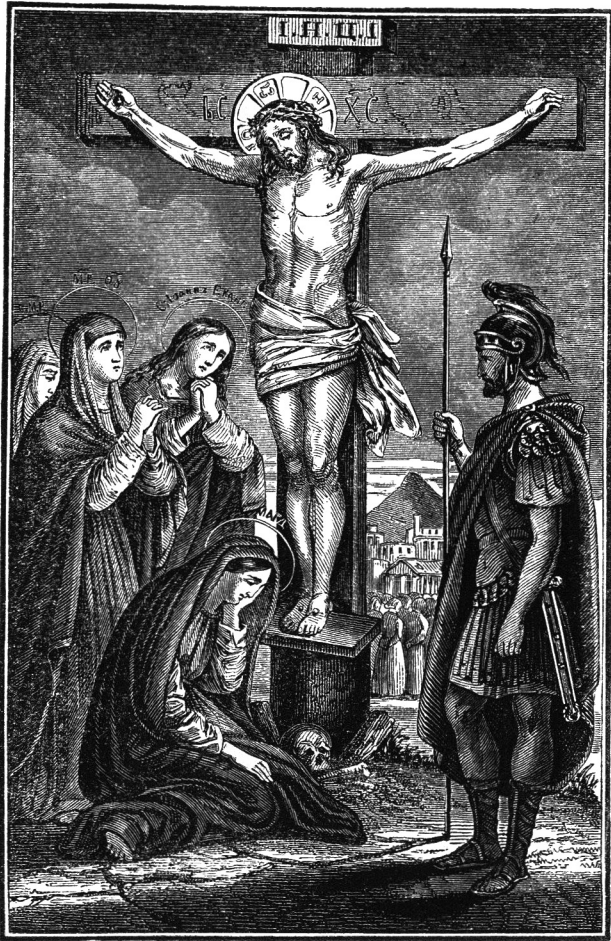
КНИГОСХОВИЩЕ

кілько ні єсть у насъ по Вкраїні граматокъ и букварівъ, то всі вони не годятця намъ для первої нау́ки письме́нства, бо печатані не нашою мо́вою, а черезъ те всяка диті́на до́вго нудитця надъ кни́жкою, по́ки на́вчитця иноязі́чніи слова́ розбіра́ти, черезъ те на́довго діти зъ до́му для нау́ки одлуча́ютьця, одъ робо́ти одвика́ють, псу́ютьця безъ отце́вського й мате́ринського до́гляду, ище́ жъ за до́вгу и трудну́ нау́ку тре́ба не ма́ло й платі́ти.

Тимъ и письмѣнство не дуже шіритця въ насъ поміжъ людьмі; а тимъ часомъ ледачі писарі и всякі нечестіві законники тѣмного чоловіка морочять и тіснять, бо неписьмѣнный чоловікъ — все одно, що тѣмний на очи: куді поведѣ поводитір, туді и йде — хоть бї и въ яму. Треба учить дитѣй письмѣнства такъ, щобъ, дурно часу не гаявши, швидко зрозуміла дитина науку читання, а до сѣго найперва помічь — щобъ граматка зложена була рідною Українською мовою. Навчившись читать посьвѣтому, усьяке зрозуміе и Церкѣвну, и Московську печать; тогді й нехай берѣтця за які хотя книги. Отсѣ жъ напечатана така Граматка. Учачись читать, не бѣде тутъ спотикатись дитина на слова иноязичниі; а вїтвердивши її добре, здобѣде на весь вікъ собі користи. Тутъ бо для першого читання підобрани наставительні піснєслѣвия про нашихъ прѣдківъ и Божѣственні псалмі; тутъ напечатані споминки про давніі

давна, щò діялось на землі до приходу Христа на зéмлю, — про Ёго святу́ю Цéрковъ и про войну́ съ Татáрами й Ляхáми за віру правосла́вную и волю́ людську́ю. Тутъ же, для щодéнної потрéби, приложена й нау́ка ариѳмѣтика, котóра показуе вся́ку лічбу гро́шамъ, хлібу и вся́кому ділу. Щобъ же ся кни́жка ще бiльше принесла́ лю́дямъ користи, напечатані найнужнiйшi чоловікові молитви́ Цerkóвною печаттю, котóру вже вся́ке розберé, навчiвшись по-сво́єму читати.

А́ЗБУКА.

А	Б	В	Г	Д	Е
Ж	З	И	І	Й	К
Л	М	Н	О	П	Р
С	Т	У	Ф	Х	Ц
Ч	Ш	Щ	Ъ	Ы	Ь
Ѣ	Э	Ю	Я	Ѳ	Ѵ

МАЛѢНЬКА А́ЗБУКА.

а	б	в	г	д	е	ж	з
и	і	й	к	л	м	н	о
п	р	с	т	у	ф	х	ц
ч	ш	щ	ъ	ы	ь	ѣ	э
		ю	я	ѳ	ѵ		

ПРОПИСНА́ АЗБУКА.

А Б В Г Д Е Ж З И І Й
К Л М Н О П Р С Т У Ф
Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Ъ Э Ю
Я Ө V

СТРИ́ЧНА́ АЗБУКА.

а б в г д е ж з и і й к
л м н о п р с т у ф х ц
ч ш щ ъ ы ь ъ э ю я ө v

КРИВА́ АЗБУКА.

а б в г д е ж з и і й к
л м н о п р с т у ф х ц
ч ш щ ъ ы ь ъ э ю я ө v

ПРА́ВИЛА ДЛЯ УЧІТЕЛЯ.

1) У на́шій мові б́уква Ѓ іно́гді вимовля́ється твѣрдо, отъ якъ у слóві *гáнокъ*, або *гузь*; то въ такіхъ случа́яхъ трѣба писати Латинську б́укву велику G, або малу g, іменно — *гáнокъ*, *гузь*, *Гáнжа* Андибѣрь.

2) Б́уква Б́І въ на́шій мові лишня, бо въ насъ не говорять такъ твѣрдо, якъ Москóвські лю́де, *ты*, *вы*, *мы*, або *столы*, *бабы*, а м'я́кше; тимъ и дово́лі зъ насъ б́укви И́ для вся́кого тако́го слóва, якъ *крини́ця*, *капли́ця*, и дово́лі б́укви І́ для вся́кого тако́го слóва, якъ *жінка*, *сіно*. Б́уква жъ Б́І поста́влена въ а́збуці тілько на те, що вона́ єсть у Церкóвнихъ кни́гахъ, а зати́мъ и въ старосві́тському пи́сьмі.

3) Б́уква Е́ вимовля́ється въ насъ твѣрдо въ слóвахъ *не́бо*, *тебе́*, а въ слóвахъ *коринне*, *щáсте* м'я́кше; то слóва сії́ й пи́шутся для сѣго отта́къ: *коринне*, *щáсте*.

4) Б́укви Ђ́ у насъ у мові́ не чу́гно, а на-місто її́ вимовля́ється І́. Тутъ же вона́ въ а́збуці оста́влена ра́ди Церкóвного я́зика.

СКЛАДІ.

Урѳкъ пѣрвий.

Чи е що луч-че, кра-ще въ свѣ-ті,
Якъ у-ку-пі жи-ти,
Бра-томъ доб-римъ доб-ро пев-не
По-знять, не ді-ли-ти?

Урѳкъ дрўгий.

По-мо-лю-ся Гос-по-де-ві
Сер-цемъ о-ди-но-кимъ,
И на злихъ мо-іхъ по-гля-ну
Не злимъ мо-імъ о-комъ.

Урѳкъ трѣтій.

Спа-си ме-не, по-мо-лю-ся
И вос-по-ю зно-ву
Тво-і бла-га чи-стимъ сер-цемъ,
Псал-момъ ти-химъ, но-вимъ.

Урѣкъ четвѣртій.

Го-сподь лю-бить сво-і лю-ди,
Лю-бить, не о-ста-вить;
До-жи-да-е, по-ки прав-да
Пе-редъ ни-ми ста-не.

Урѣкъ п'ятій.

Влов-лять ду-шу пра-вед-ни-чу,
Кровь доб-ру о-су-дять,
Ми-ні Го-сподь при-ста-ни-ще,
За-ступ-ни-комъ бу-де,
И воз-дасть імъ за ді-ла їхъ,
Крі-ва-ві, лу-ка-ві,
По-гу-бить їхъ, и їхъ сла-ва
Ста-не імъ въ не-сла-ву.

Урѣкъ шѣстій.

Пса-ломъ но-вий Го-спо-де-ві
И но-ву-ю сла-ву
Вос-по-емъ чест-нимъ со-бо-ромъ,
Сер-цемъ не лу-ка-вимъ,
Во псал-ти-рі и тим-па-ні

Вос-по-емъ бла-га-я,
Я-ко Богъ ка-ра не-пра-вихъ,
Пра-вимъ по-ма-гае.
Пре-по-доб-ни-і во сла-ві
-И на ти-хихъ ло-жахъ
Ра-ду-ют-ця, сла-во-слов-лять,
Хва-лять и-мя Бо-же.

Урѣкъ сѣмий.

Якъ у на-шій у слав-ній У-кра-і-ні бу-ва-ли ко-лись пре-страш-ни-і зли-го-дні, без-доль-ні го-ди-ни, бу-ва-ли й мо-ри и вій-сько-ві чва-ри. Ні-хто Вкра-ін-цівъ не ря-то-вавъ, ні-хто за нихъ Бо-го-ві мо-ли-товъ не по-си-лавъ; тіль-ко свя-тий Богъ на-шихъ не за-бу-вавъ, на ве-ли-кі зу-сил-ля, на від-по-від-дя дер-жавъ. Тіль-ко Богъ свя-тий знавъ, що Вінъ ду-мавъ, га-давъ, за-миш-лявъ, якъ не-взго-ди-ни на Вкра-ін-ську зем-лю по-си-лавъ. Отъ же й про-йшли, изо-йшли зли-і не-взго-ди-ни; не-ма-е ні-ко-го, щобъ насъ по-до-лі-ли. Тіль-ко Богъ свя-тий знавъ, що Вінъ ду-мавъ, га-давъ, за-ми-шлявъ.

Урѳкъ вѳсьмий.

Ой не день и не два Ля-хи У-кра-і-ну плін-дро-ва-ли, ні на ча-си-ноч-ку од-по-чин-ня не ма-ли, ко-ней на-вза-во-дахъ день и нічъ дер-жа-ли, до геть-ма-на На-ли-вай-ка до-ро-гу вер-ста-ли. А геть-манъ хо-роб-рий На-ли-вай-ко що вінъ ду-ма-е, га-да-е? що вінъ за до-лю то-ва-ри-шівъ сво-іхъ за-миш-ля-е? Тіль-ко Богъ свя-тий зна-е, що ё-му на по-мічъ по-ма-га-е.

Урѳкъ дев'ятий.

Ой зза го-ри хма-ра ви-сту-па-е, ви-сту-па-е, ви-хо-жа-е, до Чиг-ри-на гро-момъ ви-грім-ля-е, на У-кра-ін-ську зем-лю бли-ска-ви-це-ю бли-ска-е. То По-ля-ки че-резь три рі-ки три пе-ре-хо-ди ма-ли, да й ко-ло тре-тё-го пе-ре-хо-ду ста-номъ ста-ли, пу-сти-ли ко-ней на по-па-сан-не, са-ми со-бі да-ли на три го-ди-ни од-по-чи-ван-не.

А що геть-манъ На-ли-вай-ко ду-ма-е, га-да-е? що вінъ на не-взго-ду Ля-хівъ за-миш-ля-е? Тіль-ко Богъ свя-тий зна-е, що ёму на по-мічъ по-ма-га-е.

Урѣкъ десятій.

То не хма-ри по не-бу гро-момъ свя-тимъ ви-грім-ля-ють, то не свя-тихъ во-ни до Бо-га про-во-жа-ють: то Ля-хи у буб-ни вда-ря-ють, у сви-стіл-ки да у тру-би вий-гра-ва-ють, у-се вій-сько сво-е до-ку-пи у гро-ма-ду скли-ка-ють, щобъ ий-шли всі до гро-ма-ди на по-слу-хан-нє, слу-ха-ти геть-ма-на Жол-ков-сько-го о-по-ві-дан-нє. От-то й при-йшли всі, ря-домъ ста-ли, у-сі ря-домъ ста-ли, да й за-мов-ча-ли, геть-ман-ську о-по-відь слу-ха-ти за-ча-ли. А по-слу-хав-ши ко-ней сід-ла-ли, че-резъ Бі-лу річ-ку пе-ре-ходъ ве-ли-кий ма-ли: мо-сти мо-сти-ли, греб-лі га-ти-ли, кіл-лє за-би-ва-ли, гор-зи-ну да дря-ни-цю кла-ли, че-резъ Бі-лу річ-ку пе-ре-ходъ ве-ли-кий ма-ли.

Урѳкъ одиннадцатий.

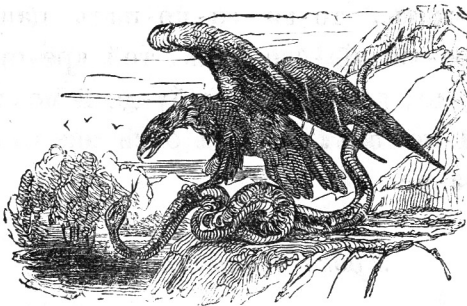
А пе-ре-йшов-ши, о-го-ро-ди да шан-ці ро-би-ли, у о-крѳпъ гар-ма-ти ста-но-ви-ли, а пе-редъ гар-ма-та-ми три кре-сти у зем-лю вби-ли. А що пер-вий крестъ, то Со-ми-но ви-сить, Со-ми-но ви-сить, ду-же го-ло-сить; а що дру-гий крестъ, то Бо-гунъ ви-сить, Бо-гунъ ви-сить, шаб-лю-ко-ю ло-по-титъ; а що тре-тій крестъ, то по-рож-ній сто-ить, у-сїхъ ин-шихъ ко-за-ківъ до се-бе під-жи-да-е, ко-за-ківъ під-жи-да-е, ко-за-ківъ о-гля-да-е. Хто пер-вий пі-дій-де, то-го гар-ма-та у-бъе; хто дру-гий до-бі-жить, то-го са-мо-палъ цап-не; хто тре-тій під-ско-чить, той кре-стить-ця бу-де, кре-стить-ця бу-де й мо-лить-ця ста-не: що крестъ зъ о-си-ки, то ё-го на-дба-не.

Урѳкъ дванадцятый.

А ко-за-ки гля-ді-ли, у ві-чи вба-ча-ли, про-міжъ се-бе бур-ко-ва-ли, ра-хо-

ва-ли, три ко-рог-ви на за-ба-чен-не Ля-хамъ ста-но-ви-ли, на ко-рог-вахъ у-го-воръ ряд-ну пи-са-ли: Вір-но-му пра-во-слав-но-му Хри-сти-ян-ству ми-ромъ миръ, а Ля-хамъ во-ро-гамъ пе-кель-ний пиръ! Въ ко-го крестъ, на то-го й крестъ!

От-се жъ и пій-шли ко-за-ки на чо-ти-ри по-ля, що на чо-ти-ри по-ля, а на пя-те на По-дол-ле; Ля-хівъ на всі сто-ро-ни по всімъ кре-стамъ ко-ло-ти-ли. Ля-хи о-про-щен-ня про-си-ли, да не до-про-си-лись. Не та-ків-ські ко-за-ки, щобъ о-про-щен-не да-ли; не та-ків-ські й Ля-хи, щобъ на-пасть за-бу-ли!

ЧИТАННЄ ПО ВЕРХАМЪ.

Виборка изъ псалмівъ.

1.

и є що лѹчче, краще въ
свѣті,

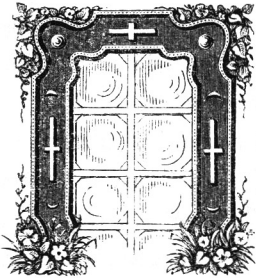
Якь укѹпі жѣти,
Братомъ дѹбримъ добрѹ
пѣвне

Познать, не дѣлити.

Наука. Ученикъ нехай читаетъ тѣлько буйнѹ печатъ, поки стане зовсѣмъ письмѣнный. Тодѣ и дробнѹ печатъ прочитаетъ. — Жѣти вкѹпі не значить, щобъ ѣменно у одній хатѣ, а значить жѣти єдинодѹшно. Поки чоловікъ до чоловіка не прихѣлитця дѹшею, якъ добрий братъ, поти не познає, що то за пѣвне, а що за химѣрне добрѹ. Пѣвнимъ добромъ зовѣтця тутъ Христѣянська любѹвь. Симъ добромъ не дѣлятця такъ, якъ худѹбою, абѹ грѣшмѣ; бо всѣ ми братѣ передъ Бѹгомъ, якъ одна семѣя, и що въ когѹ є, те да-

но одъ Бóга на всіхъ, на всю Християнську сёмью. Отъ маєшь, чоловіче, здоровъе, — то вонó не для тебе одного дано: служи своїмъ здоровъемъ нёмощному братові о Христі, помози ёму, оборони ёго. Маєшь розумъ, — то не для гордіні твоєї давъ тобі Богъ розумъ: наставляй нерозумнихъ, покажи їмъ правду Бóжу ділами своїми. Маєшь багатство, — чи Богъ же на те оддавъ багатство въ одні рúки, щобъ не було нічого въ твоїхъ братівъ-Християнъ? Ні, чоловіче! Богъ тебе учинивъ тільки хранітелемъ и роздавателемъ благъ земнихъ; якъ жé присвоїшь одному собі дари Бóжі, то погібнешъ душею, а багатство твоє перейде въ другі рúки и буде по́ти переходить, поки знайдеця Богобоязлива душа, котóra оберне ёго по-Бóжому. Отсе жъ, познавши *брáтомъ дóбримъ добро певне*, не ділись ти зъ братами Християнами такъ, що се все моє, бо я здоровий и заробивъ собі, я розумний и придбавъ собі, я багатий, бо її родивсь багачемъ. Не познавъ ти добра певного, коли такъ думаєшь, а познавъ добро химерне, котóre отъ умрешъ сёгодні, то й візьметця одъ тебе. Ні, чоловіче, мій друже, не такъ ділись добромъ изъ братами, а уважай усé, що маєшь — и силу, и розумъ, и достáтки, за óбще, котóre Бóгъ не тобі одному, а на всіхъ давъ, тебе жъ учинивъ, по Своїй блага́сті, хранітелемъ и роздавателемъ сихъ благъ.

2.

омолюся Гóсподеві
Сёрцемъ одинóкимъ
И на злихъ моїхъ погляну
Незлімъ моїмъ óкомъ.

140485
Наўка. Коли чоловікъ попадѣтця міжъ недóбри люде, міжъ котóрими нема ёму душі щирої; то одна ёму розмова й порада зъ Бóгомъ. Нещасливий не той чоловікъ, котóрий нўжду, або наругу приймає, а той, котóрий у своїй печалі не вміє до Бóга душею обернутись. Нема ёму въ ёго мўкахъ ніякої пільги. Ищє жъ не дай Бóже, якъ такий бідолáха кипить досáдою, гнївомъ, злóбою супротївъ своїхъ обїдчикївъ! Тогдї вінъ заживо горить огнємъ пекельнимъ. Дўмає чоловікъ, що якъ оддїчу зломъ за зло, то лєгше моєму сёрцю бўде. Безўмна главо! чи знаєшь ти, що смолою пожаръ заливáєшь? Що бїльше бўдєшь воздавáть зломъ за зло, то бїльшъ бўдуть тебе люде гнївити. Да де жъ ти вїзьмєшь сїли супротївъ усякого вóрога грозóю и бóемъ ставáти? Жїзни твоєї на се не стáне, бо що бїльшъ бўдєшь мстити, то бїльшъ вóрогївъ собї наживáтимєшь. Не за чоловіче дїло ти берєся: се дїло Бóже. У одного Бóга єсть правда — вбачáти, хто чимъ вїненєнь, и сїла — покарáти обїдчика. А ти щó за праведникъ,

коли й своїхъ грѣхівъ не бачишь, а брата свого за малу обиду докоряешъ, злословішь, а за велику не побиєся й великого лиха ёму заподіяти? Що ти за сила, коли не знаєшь, чи доживешъ до завтраго, чи, може, вже смерть идє по твою душу? А ти ще думаєшь мстити ворогамъ своїмъ! Ні, чоловіче, не такъ повелівъ намъ Господь на світі жити. Вінъ знає, що одъ злого діла ти добра не получишь; тимъ и заповідавъ Християнамъ за зло добромъ платити, тимъ и сказавъ, що коли вбачишь свого ворага голоднимъ, нагодуй ёго, коли вбачишь жаждущимъ, напий ёго: симъ ти докоришь ёму до самого сєрця. Приймаючи одъ тебе добро, зрозуміє вінъ свою лєдачу злѣбу въ сєрці своєму, и хоть не виявить свого покаїння, а тайно до тебе душею обернеться, бо противъ добрихъ учинківъ нашихъ и самий запеклий ворогъ не встоїть. Платячи зломъ за зло, и малого ворага зробишь великимъ; а добромъ воздаючи за зло, самого лютого чоловіка до себе прихилишь.

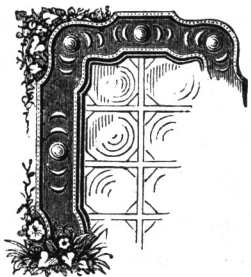
3.

пасі мене, помолюся
И воспою зно́ву
Твої блага́ чістимъ се́р-
цемъ,
Псалмо́мъ ти́химъ, но́вимъ.

Наука. Не на те чоловік живе, щоб у роскошах купатись, а на те, щоб од гріхів очіститись и до Бога чистою душею піднятись. Читаємо в щоденній молитві: *И во грѣсѣхъ роди мѧ мати моя*. Так уже натура чоловіча впала, що й на світ чоловік приходить у гріхах! Як же йому сіх гріхів збуться? Не инак, як через Бога. Од початку роду людського согрішає на землі чоловік; од первих семей силкується піднятись изь своєї немощи. Багато було на світі людей Богобоязливих и святіх Пророків, которі людям правду Божу словом и ділом показували; а все не спаслі міру од нечестия: все шіршало зло по світу, а добро умялялось, аж поки Господь умилосердивсь надь Своімь созданиєм и пославь единородного Сина Свого на землю. Сь того часу благодать возсіяла на землі и показана всякому дорóга вь царство небесне. Богъ явивсь на землі Бого-чоловікомъ, щоб навчить

нась покайню и щобъ ми ближче стали до Ёго. Обернись тілько до Ёго молитвою: *Спаси мене!* то не оставить Вінъ тебе въ грѣхахъ погибати: у тую жь саму минуту почувешь душею, що Вінъ близько коло тебе, бо заразъ якийся свѣтъ осияе душевну темноту твою и хотъ бѣ ти бувъ покинутый сиротѣ, хотъ бѣ сидѣвъ у темниці, якъ у ямі, щѣра молитва зробить такѣ чѣдо зъ душею твоєю, що ти вознесѣся надъ усѣмъ міромъ, наче Господь принявъ тебе на лоно Своѣ и зъ небесной висотѣ показуе тобі всѣ Своѣ блага. Помолись тілько гаряче Бѣгу, то твоя тѣга обернетця въ радѣсть тобі, назовѣшь ти благомъ и самѣ твоѣ нещастѣ, котѣре очѣстило сѣрце твоѣ и вознесло тебе вишче всѣго міру до Бѣга. Мислѣ и чѣства твоѣ взиграють, яко хвалѣбна пѣсня Господевѣ; заговорить твоѣ сѣрце такимъи словѣми, якъ псалмѣ Пророка Давида; ти їх и не вѣмовишь язикѣмъ твоѣмъ, а Господь почѣе твоѣ тихѣи сѣрдѣчні рѣчи и прийме їх одъ тебе, яко нѣвий псалѣмъ, угѣдний Ёмѣ не мѣнше, якъ и тѣи псалмѣ сладкогласнѣи, котѣри Богодухновѣнный Давидъ оставивъ намъ у Псалтирѣ на вѣковѣчну хвалѣ Господу.

Господь любить свои люди,
Любитъ, не оставитъ,
Дождаетъ, пока правда
Передъ ними стане.

Наука. Не одинъ грѣшникъ, раскидаючи розумовъ по свѣту, унивае, що наче Господь покинувъ миръ у бѣдахъ и напастяхъ погибати. Ось бо нечестиві панують, лїнівї роскошуютъ, жеруть чужѣ добро неплачене, незароблене, властвують лукавствомъ и оманю, а не добримъ розумомъ; а люде Богобоязливї, роботящі, великі трудолюбці, наймитї повсяднєвнї, невольникї досмертнї всєе здоровье свое тратятъ и хижихъ дармоїдівъ годуютъ. Горе тобі, чоловіче, коли ти думаєшь, що Богъ або сєго нічого не бачить, або, вбачаючи, не хоче визволити Своїхъ людєй изъ нечестивої кормїги! Не раскидай розумомъ по свѣту, а розберї себе самого. Отъ ти родивсь убогимъ и, може, убогимъ и вмрешъ. Скажи жъ минї, якъ ти въ своймұ убожествї вїповнивъ заповїдї Божї? чи всї вїповнивъ? чи добре вїповнивъ? Христосъ, прийшовши въ миръ, до такихъ, якъ ти, перше всєго обернўся: *Придїте ко Мнѣ вси труждающїяся и обременєннїи, и Азъ упокою вы.*

Возьміте його Моє на себе и научітесь отъ Мене, яко крѣтокъ есмь и смиренъ сѣрдцемъ, и обрящете покой душамъ вашимъ. Бачишь, якъ сказавъ Христосъ? Не сказавъ Вінъ: «Прийдіте до Мене, Я дамъ вамъ великі достатки, зроблю васъ великими панами, и знайдете покой дѣшамъ вашимъ», тимъ не сказавъ, що ні великі достатки, ні велике панство не дає душі покою; дає душі покой тільки крѣтость и смиреніе сѣрця. Чи послухавъ же ти Христа въ своєму вбѣжестві и тѣсноті? чи навчивсь одъ Ёго незлобню и тихому житию? чи знайшовъ, идучи Христовимъ слѣдомъ, покой душі своїй? Коли знайшовъ, то нічого більшь и не забажаєть, бо и весь миръ не стоїть душевного покою. Коли жъ не знайшовъ у бідности, на прямій дорозі до царства небесного, то якъ же ти думаешъ, що, зробившись багатимъ и вельможнимъ, ставъ би одъ того крѣтокъ и смиренъ сѣрцемъ? Господь, даючи одному достатокъ и вельможность, а-другому нѣжду и тѣсноту, рівно любить обохъ, яко чадъ Своїхъ. Якъ ні псуєтця багатий у роскошахъ и гордіні, якъ ні падає дѣхомъ убогий одъ великої тѣги, — не оставляє Вінъ їхъ; назирає ихъ зъ неба всевидящимъ окомъ и жде, поки одинъ зрозуміе суету багатства и вельможства, а другій познає, що йде вінъ у своїмѣ убожестві Христовою дорогою и простѣе въ царство небесне. Оттогді-то правда й стане передъ очима въ людѣй; отсѣго-то й дожидає Господь у великому Своєму милосѣрдію.

5.

лѡвлять дѹшу праведни-
чу,
Кровь дѡбру осѹдятъ,
Мині Господь пристѡ-
нице,
Застѹпникомъ бѹде,

И воздасть імъ за дѡмѡ ихъ,
Кривѡвѡ, лукавѡ,
Погубить ихъ, и ихъ слава
Стѡне імъ въ неслѡву.

Наѹка. Не дѹмай, чоловѡче, що праведниі, лѡде за своѹ дѡбру жизнь не дознаѹтъ нѡколи напасти. Напасть нѡкого не минѡе, а часомъ на праведника ще бѡльшь накидаѹтця зліі лѡде, нѡжъ на грѡшника. Дѡвне дѡло! чомѹ бъ, здаѡтця, такъ не вчинѡти Господу Бѡгу, щобъ дѡброго чоловѡка не займѡвъ лѡдѡчий! Не хѡй би вѡі дѡбрѡі лѡде жили на свѡтѡі, якъ возлѡблениі чада Бѡжѡі, до котѡрихъ злѡму чоловѡковѡі страшно бѹло бъ и приторкнѹтись! Отъ же Богъ такъ не даѡ; бо що бъ изъ сѡго вѡйшло? Вѡйшло бъ изъ сѡго те, що спасѡнниі дѹши зробѡили бъ зѡмлю собѡі рѡемъ и вже бъ не помишляіли объ тѡй сторонѡі, де немѡ ні печѡли, ні воздыхѡнія; а скѡро чоловѡкъ забѹде про небѡсну жизнь, то зѡразъ дѹшѡ ёго псуѡтця, прихѡляѹчись до

земніхъ утіхъ, и незабаромъ такий изъ праведника зробитця грішникомъ. Тимъ-то й попускає Господь, щобъ нечестіві гнали й тіснили праведнихъ, коли не діломъ, то слівомъ; попускає іноді великі беззаконія надъ неповинними творити. Іншому здається, що вже Господь одступивсь одъ ёго, коли вінъ за добре діло попаде въ напасть; а Господь тимъ самимъ воздвигаетъ Ёго дүшу одъ недбалости; коли жъ душа й такъ не була недбалою, то Богъ дає їй слүчай вознестись надъ усіми печаліями земніми, такъ щобъ и сама вона почула свою кріпость о Господі и зрозуміла, що їй помагаета сила, котора сотворила и содержить світъ, що за неї заступається та правда, котора пише свої закони не на папері, а на серцяхъ непорочнихъ. Отсе жъ перетерпить чоловікъ напасть за добрі вчинки, да й успокоїтця — коли не на землі, то на небі; а тимъ часомъ Господь воздає по діламъ усякому, и нечестіві познають страшенихъ мукъ душевнихъ. Тимъ їхъ муки страшніі, що не зможуть вони до Бога, такъ якъ неповинній мученикъ, обернутись. Гинуть вони душею, сходячи зъ сего світу, и що більшъ величались своїми достатками, вельможествомъ и сілою на землі, тимъ глібше потонуть у преисподній, а на землі оставляють послі себе тільки смородь гріхівъ своїхъ. Отсе-то вони й есть, що Господь їхъ погубить, бо гублять їхъ самі гріхи їхъ; отсе-то й есть, що їхъ земная слава обернетця імъ на неславу.

6.

саломъ нѳвїй Гѳспѳдеві
И нѳвую слѳву
Воспоѳмъ честнїмъ со-
бѳромъ,
Сѳрцемъ нелукѳвїмъ;

Во псалтїрї и тимпанї
Воспоѳмъ благѳя,
'Яко Богъ карѳ непрѳвїхъ,
Прѳвїмъ помагѳе.
Препѳдѳбнїи во слѳві
И на тїхїхъ лѳжахъ
Рѳдуютця, славослѳвлять,
Хвѳлять їмя Бѳже.

Наўка. Сїми вїршами прїзїваються вї чїстїї дўши до хвалї Бѳжої. Госпѳдь знѳе всѳєке жадѳнне и воздїхѳнне нѳше ; тимъ-то спїваїй Ёмў якї хочъ славослѳвїя, маючи вь сѳрцї лукѳвство, — не прїїме Вїнъ хвалї твоєї. Чоловїка мѳжно улестїть словѳми, возвелїчївши дїлѳ ёгѳ; а Бѳга не влестїшь. Чоловїкъ не зрозумїе твогѳ лукѳвства и дасть пїдойтї пїдъ сѳбе; а Богъ создѳвъ твою дўшу, то бѳчїть її всю лўчче, нїжъ ти вбѳчаешъ дїло рукъ своїхъ, и не пїдїдешъ ти пїдъ Ёго нїякою омѳною. Колї жъ хѳчешъ, щѳбъ приклонївъ Госпѳдь ўхо Своѳе до твоєї молїтвї и до твогѳ

славословня, то вознесі до Ёго щіру молитву, покинувши прѣжне лукавство. Отсѣ-то й бѹде *псаломъ новий*, отсѣ й бѹде *нова слава* Господеві. Любо Ёмѹ слѹхати покаянную пісню и чісту хвалѹ Собі одъ одного чоловіка, а ще любійше одъ *честного собору*. Соборомъ же тутъ зовѣтця всяка громада, котора собралася для дѹброго дѣла, угодного Бѹгу. *Воспоѣмъ* не значить тутъ, щобъ именно піснею озвѣтись до Бѹга. Нехай тілько щірни дѹши подвигнутця вкѹпі на добро, то нїякій псалтирь ⁽¹⁾ и тимпанъ не зайграє Ёмѹ любійше. Коли жъ ми вознесѣмъ до Бѹга хвалѣбну пісню не душами одними, а вкѹпі й голосами, коли візьмемся на хвалѹ Бѹжу за гѹсли и тимпани; то пісня наша нехай бѹде про благіі дѣла Господні, про Ёго кару надъ неправими и Ёго помічъ правимъ. Велике щасте сподобатись Господу! Хто дойшовъ душѣю до свѣтости, той увѣсь ужѣ сияє во славі передъ Бѹгомъ, яко зоря незаходима; той не тілько въ день сияє дѣлами своїми, яко-то: незлюбимъ, милосѣрдиемъ, братолубимъ, да й на тихому лѹжї радуєтця о Бѹзі, славословить и хвалить Ёго імя душѣю своєю. Дай же намъ, Господи, всімъ изійтись докѹпи помислами своїми и заспівать Тобі новий псаломъ честнимъ соборомъ и сѣрцемъ нелукавимъ!...

(1) Псалтирь булі гѹсли, а книга Псалтирь назвалася такъ затїмъ, що псалми співались підъ тїі гѹсли, которі псалтиремъ звались.

Старосвітська думка про гетьмана
Наливайка.

7.

кѣ у на́шій у сла́вній
Укра́ні
Бува́ли ко́лись пре-
стра́шні злі́годні,
бездо́льні годі́ни,
Бува́ли й мо́ри, и вій-
сько́ві чва́ри.

Ніхто́ Вкра́нцівъ не рятова́въ,
Ніхто́ за нихъ Бо́гові мо́литовъ не поси-
ла́въ ;

Ті́лько святи́й Богъ на́шихъ не забува́въ,
На вели́кі зусі́лля, на одпові́дя держа́въ,

Ті́лько Богъ святи́й зна́въ,

Що Ві́нь ду́мавъ, гада́въ, замишля́въ,
Якъ невзго́дини на Вкра́нську зе́млю по-
сила́въ.

Отъже́й пройшли́, изойшли́ злі́ невзго́дини,
Нема́є ніко́го, щобъ насъ подо́ли.

Ті́лько Богъ святи́й зна́въ,
Що Ві́нь ду́мавъ, гада́въ, замишля́въ.

Наука. Україна наша зъ давніхъ давень дознає великихъ смѣтківъ, більшъ одъ іншихъ земель. Вона розлягається скрізь плащиною, и нема въ неї на границяхъ ні високіхъ гіръ, ні глибокихъ рікъ, ні моря, щобъ упертись коло нихъ и не дати чужоземцю своєї землі пліндрувати. Такá була воля Бóжа, щобъ наша гáрна, плодови́та сторона́ стояла незагоро́жена одъ сусідь. Отъ же—дівне діло! ору́довавъ нашимъ краємъ Ляхъ, грасова́въ тутъ Татáринь и Ту́рокъ, скілько-то полягло́ крещеного міру одъ мечá вра́жого! скілько пійшло́ въ нево́лю съ Татáрськими заго́нами! скілько всякого́ глѹму перетерпіли діди́ на́ши й пра́ди-ди! скілько на́шихъ рóдівъ и колінь поперевертáлось у чужу́ віру и въ чужі́ звича́ї! а стоїть Україна и досі особно́ю одъ усіхъ сусідь стороно́ю. Увесь́ світь пройди́ — нігдѣ не зна́йдешъ тако́го лю́бого наро́ду, нігдѣ тако́ї гáрної мо́ви не почу́ешъ, нігдѣ тако́ї пісні́ тобі не заспівáють. У ті́ї *злігодні́* й *бездóльні годі́ни*, котóрі споминáє дѹма, не забува́въ насъ Богъ; помігъ Вінъ намъ пережити́ и *мóри*, и *військові́ чвáри*, бо держáвъ насъ на світі на великі́ *зусілля*, на *одповіддя*. Трѣба бу́ло намъ поси́лковати́сь, щобъ ви́битця́ изпідъ кормі́ги Ля́дської; трѣба бу́ло вели́кого дѹху, щобъ одпові́дати гóрдимъ панáмъ, котóрі, переверну́вшись самі́ въ чужу́ віру и въ чужі́ звича́ї, вважа́ли насъ за несмі́сленну отáру. Знавъ Господь милосер́дний, для чо́го насилáє на Вкраї́нську зѣмлю невзго́дини. Не хоті́въ Вінъ одда́ти її въ на́ругу сусі-

дамъ, а хотівъ воздвігнути її на брань за волю и віру, насплаючи всяку напастъ и бідү. Окріпли серця Українські, терплючі горе, и піднялись надъ усіма смутками, піднявесь увесь край, якъ одна душа, противъ неправої сили Лядської — и не осталося вь той часъ на Україні ні одного чужоземця и перевертня. Отó жь и пійшла поміжъ міромъ дүма: *Немає нікого, щобъ насъ подолими*, бо й справді неодолима одностайна сила народу, котόрий підніметця за свою віру и за своє право. Була Польша великимъ царствомъ, упиралась однимъ концемъ у Балтійске, а другимъ у Чорне море. Погляньте жь, що теперъ изъ неї осталося! Де її пані и гетьмани, де її дүки и воеводи? Стоить теперъ Польша великимъ цвинтаремъ стародавнєї слави, и плачуть на томү цвинтарі живїи по мертвихъ. Се не чие, якъ наше діло. Допекли Ляхи намъ своєю зневагою до сáмого сёрця, стрепенулись ми — и захиталося Польске царство на своїй твердині; по́ти хиталося, по́ки сусіде зовсімъ ёго повалили. Такъ-то Богъ карає за неправду царства земніи тїми самими рука́ми, котόрі їхъ обороняли!

8.

й не день и не два Ляхи
Україну пліндрова-
ли,

Ні на часіночку одпо-
чіння не мали,

Коне́й на взáводахъ день и нічъ держáли,
До гетьма́на Налива́йка до́рогу верста́ли.
А гетьма́нъ, хорóбрый Налива́йко, що́ вінъ
ду́має-гада́є?

Що́ вінъ за до́лю това́ришівъ своїхъ за-
мишля́є?

Ті́лько Богъ святи́й зна́є,

Що́ ёму́ на по́мічъ помага́є.

Нау́ка. Зві́дки взя́лись Ляхи́ на Вкраї́ні? Украї́на була́ самоста́йною земле́ю, по́ки не зруйно́вали її Та-та́ре. Тата́рський ца́рь Ба́тий напа́в на насъ зъ не-числе́нною ордо́ю, пору́йно́вавъ и по́палівъ скрі́зь по Вкраї́ні городá и се́ла, позага́нявъ люде́й у непрохо-дими́ пúщи, не́три й боло́та, хто жъ оста́всь, тихъ об-ложі́в гане́бною да́нню, а самъ угну́здівсь изъ свої́ми Тата́рами въ Криму́ и скрі́зь по-надъ Чо́рнимъ и Азо́вськимъ да ажъ до Каспійського мо́ря. Ото́ жъ и панова́ли Тата́ре надъ Украї́ною, ажъ по́ки обі́зва́всь на Литві́ мо́гущий кня́зь Геди́мінъ. Сей присе́нувсь до

України изъ своїмъ військомъ, побивъ Татаръ и однявъ у їхъ Україну. Якъ же злучилась Литва съ Польщею, то й Україна до Польщи притулилась. Мизерна тогді була сторона наша. Лежала вона пустинею, и тільки кругомъ Києва, да коло Чернігова, да на Волині й на Подоллі стояли пахарські села; ато лежала безлюднимъ степомъ Україна, скрізь по обідва боки Дніпра, ажъ до Татарського *дiкого поля*. Хоть и обезсилили за Гедиміна-князя Татаре, хоть и не здужали вдержать підъ кормігою Україну, а все разъ по разъ набігали на нашъ край ордою, хватали людей у полонъ и гнали до Криму, понавязувавши на жертки низками. Тимъ и боялись люде селитись по степахъ, а держались близько люднихъ городівъ. Якъ ось почали королі Польскіи раздавать дворянамъ порожні земли на осаду; почали дворяне иззивать до себе людей и осажувать села дальше одъ городівъ; почали люде сходиться съ пущь, изъ нестрівъ и байраківъ на новину и роскинулись геть по степамъ хуторами. Загомонила зновъ пустиня людськимъ гоміномъ, и зачорніла підъ плугами віковичня цілина. Налетали й на нові оселі Татаре Божимъ гнівомъ сараною; а нові оселі добірали способу, якъ противъ орди ставати. Которі втікали й ховались, а інші, скупившись за валомъ и палисадомъ, добре привітали Татаръ изъ луківъ и самопалівъ; ище, одбивши, не разъ гнались за ними и въ погоню. Такъ шіршали осаді Українські; такъ убезпечавъ себе народъ нашъ на старосвітській землі своїй. Пані

тогді були на Україні людськими отаманами, поважали громаду, вели передь супротивъ неприятеля, а жили просто, по-сільски, не заводячи въ себе чужоземськихъ відумокъ. Чи Лядського роду бувъ осадчий панъ, чи нашого старо-Руського Українського, ніхто сего не розбіравъ. Слухали їхъ селяне, а вони селянь любили и про їхъ добро дбали. Якъ же залюдніла Україна, якъ забагатіли державці, що пійшли одъ осадчихъ, якъ почали житъ пані по столицяхъ, покидавши села орендарямъ да намістникамъ своїмъ; то й завелась неправда по Україні, завелось здірство съ пахарівъ, почався глумъ надъ простимъ міромъ, и вже которий панъ бувъ старого Руського коліна, изъ щирої Української породи, той, черезъ моду, пристававъ у чужу віру и въ чужі звичаї, и вкуні зъ Ляхами потуравъ неправдамъ и здірствамъ орендарськимъ, військовимъ и всякимъ иншимъ. Військо бо Польске висилалось кормитись на Україну и чинило багато ліха селянамъ, и нікому було їхъ обороняти, бо вже державці поперевертались у чужоземцівъ и одвернулись одъ свого народу. Отó жъ и озвавсь міжъ народомъ гетьманъ Наливайко, изозвавъ до себе смілихъ людей, учинивъ їхъ козаками и пійшовъ супротивъ Ляхівъ воєвати. Протівъ ёго-то Ляхі день и ніч виступали кішно и оружно, абó *дорóгу верстали*, щобъ ёго зломити и зновъ Україну підъ себе підгорнути. А гетьманъ Наливайко уповавъ на Бóга, Которий, давши народу натерпитись біді за гріхі ёго, поможе ёму за свою правду стáти.

9.

Ой зза горі хм́ара виступа́е,
Виступа́е, вихожа́е,
До Чигри́на гро́момъ ви-
грімля́е,
На Украї́нську зе́млю блис-
кави́цею блиска́е.
То Поля́кі чере́з три рі́кі
три пере́ходи ма́ли,
Да й коло трéтєго пере́ходу ста́номъ ста́ли,
Пусті́ли ко́ней на попаса́нне,
Самі́ собі да́ли на три годі́ни о́дпочива́нне.
А щó гетьма́нъ Налива́йко дума́е-гада́е?
Щó вінъ на невзго́ду Ляхі́въ замишля́е?
Ті́лько Богъ те святи́й зна́е,
Що ё́му на по́мічъ помага́е.

Нау́ка. Чигирі́нъ то́гді́ бувъ крі́шкимъ мі́стомъ, бо зъ одно́го бо́ку на горі́ сто́явъ за́мокъ, а зъ дру́гого рі́чка Тя́сминъ не да́вала до ё́го ле́гкого прі́ступу. Ото́ жъ сто́явъ гетьма́нъ Налива́йко підъ Чигирино́мъ надъ Тя́сминомъ и жда́въ на се́бе Ля́дської поту́ги.

Зъ грозюю вона на ёго наступала, мовъ чорна хмара до Чигиріна сунулась, кuryава підъ самі небесá вставала, гула гарматами, що грóмомъ, и, якъ блискавиці, миготіла въ тій кuryаві стрельба огненна. Коло Чигиринá зупинілась ся хмара, утíхла, розляглась по Тяемінському лугу. Стáли Ляхі коней попасáти, стáли самі одпочивáти, збíраючись удáрить всіма сiлами на Налива́йка. А гетьма́нь Налива́йко упова́въ на Бо́га, Котóрий, попустівши наро́дь у напáсть за грíхи ёго, помо́же ёму́ за свою́ правду стáти.

10.

о не хма́ри по не́бу грó-
момъ святíмъ вигрiм-
ляють,

То не Святiхъ вони́ до
Бо́га провожають :

То Ляхі у бубни вдаряють,
У свистілки да у тру́би вийгравáють,
Усе́ військо своё докúпи у грома́ду скли-
кають,
Щобъ ийшли́ всі до грома́ди на послуха́н-
не,

Слу́хати гетьма́на Жолко́вського оповіда́н-
не.

Отто́ й прийшли́ всі, ря́домъ ста́ли,
Усі́ ря́домъ ста́ли, да́ й за́мовча́ли,
Гетьма́нську о́повідь слу́хати за́чали.

А послу́хавши, ко́ней сі́дла́ли,
Черезъ Білу́ Річку́ перехо́дъ вели́кий ма́ли :

Мості́ мості́ли,

Греблі́ гати́ли,

Кі́лле за́бива́ли,

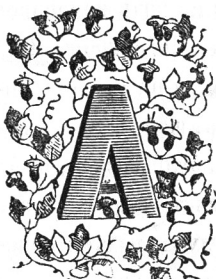
Горзі́ну да́ дряні́цю кла́ли, —
Черезъ Білу́ ріку́ перехо́дъ вели́кий ма́ли.

Нау́ка. Ище́ до Чигири́нщини поча́ла Украі́на про-
мишля́ти, я́къ би себе́ одъ сусі́дъ забезпе́чити, а най-
більшъ одъ Тата́ръ, кото́рі що́ весні́ по свіжі́й па́ші
пуска́ли свої́ заго́ни скрі́зь по на́шихъ оса́дахъ, хапа́-
ючи люде́й необа́чнихъ, або́ малолі́чнихъ. Ото́ жъ ко-
то́рі смі́лійші́ вісуну́лись у степь, и́къ Дніпро́вимъ по-
ро́гамъ, и, роскі́нувшись хуторáми, поча́ли кінно́ коза-
кова́ти и на са́михъ Тата́ръ наїжджа́ти, а де́-кото́рі,
покі́нувши хуторі́, засі́ли на острова́хъ по Дні́пру́, ни́ж-
че Поро́гівъ, жи́ли земля́нками безъ жіно́къ и обіща́-
лись Бо́гу всю́ жизнь свою́ супро́тивъ неві́рнихъ воро-
гі́въ Христия́нськихъ воєва́ти. Вбача́ючи тогді́ коро́ль
По́льський Степа́нъ Бато́рій, що́ заводи́тця щось мо́гу-
ще на Низу́ по Украі́ні, усові́товавъ́ тимъ Низовця́мъ

и Запорозцямъ на полкі поділітись и гетьмана надъ собою обрати, а гетьману приславъ булаву, бунчукъ и короговъ — такі жь самі клейноди, якъ и въ коронного (Польского), и въ Литовського гетьмана. Ото жь и стало три війська на земляхъ королевськихъ: коронне, Литовське и Запорозьке. Великою поміччю й зацітою було для Польщи Запорозьке військо. Якъ же почали Ляхи зъ нашими перевертнями не по правді на Україні верховодить, то обернулись Запорозці противъ обидчиківъ, виходили кúпами зъ Нізу Дніпра, ззивали селянъ підъ короговъ и давали себе знать обидчикамъ. Отсе жь и гетьманъ Наливайко уступивъ за Україну; а Ляхи послали противъ ёго коронного гетьмана Жолковського, щобъ ёго знести и Україною беззаконно орудовати. Отсе жь, ставши гетьманъ Жолковський надъ Тясминомъ, которий звався *Білою Річкою*, говоривъ свойму війську оповіданне, якъ ударить на козаківъ, якъ обгорнуть їхъ и вистинать до ногі. Отсе жь, посідлавши коней, переходять вони черезъ Білу Річку.

11.

перейшовши, огороди да
шанці робіли,
У окріпъ гармати стано-
віли,

А попередъ гармать три
кресті у зѣмлю вбіли.

А що первий крестъ, то Сомино висіть,
Сомино висіть, дуже голосіть.

А що другий крестъ, то Богунъ висіть,
Богунъ висіть, шаблюкою лопотіть.

А що третій крестъ, то порожній стоіть,
Усіхъ іншихъ козаківъ до себе піджидає,
Козаківъ піджидає, козаківъ оглядає.

Хто первий підійде, тогó гармата убъе;
Хто другий добіжить, тогó самопаль цапне;
Хто третій підскочить, той крестітьця
буде,

Крестітьця буде й молітьця стане:
Що крестъ зъ осіки, то ёго надбáne.

Наука. Побачивши, що стоять козаки таборомъ, до-
бре обкопавшись, не посміли Ляхі сунутьця на нихъ, не
обпершись такожъ объ окріпу. Ставши въ окопахъ, ви-
ставили впередъ гармати, а передъ гарматами на кре-
стахъ повісили старіхъ козацькихъ старшинъ, котóрихъ

у бою щѣ перше похапали, бо вже не разъ исчепивсь изъ ними Наливайко, поки ставъ підъ Чигириномъ. Отó жъ висіть на одному кресті Соміно, а на дрúтому Богунъ, третій крестъ лякає козаківъ, щобъ комú не повіснуть и на третєму. Не діти жъ були козакі, щобъ излякатыця смёрти. Чи такъ, чи сякъ умірати, разъ мати роділа, тілько роділа не на глумъ людямъ нечестивимъ, а на тє, щобъ добро и правду возлюбіти, и за добро и правду не пожаловать своєї жízни. Не знали Ляхі, якімъ дұхомъ дїше козакъ; тимъ и вважали їхъ за звірятъ, котóрихъ можна самімъ страхомъ подоліти.

12.

козакі гляділи, у вічи
вбачали,
Проміжъ сєбе бурковали,
раховали,
Три корогви на забачєнне Ляхамъ становили,

На корогвахъ уговоръ-рядну писали:
»Вірному православному Християнству миромъ миръ,

А Ляхамъ-ворогамъ пекельний пиръ!
Въ кого крестъ,
На того й крестъ!»

Отсѣ жъ и пійшли козаки на чотири поля,
Що на чотири поля, а на пяте на Подолле.

А козаки Ляхівъ на всі сторони.

По всімъ крестамъ колотіли.

Ляхи опрощення просіли, да не допросі-
лись.

Не таківські козаки, щобъ опрощення дали!
Не таківські жъ и Ляхи, щобъ напастъ за-
були!

Наўка. Такѣ діло сталось колись підъ Чигириномъ.
Зложили про ёго кобзарі пісню и пійшли по всій Укра-
їні воспівати. Отъ же хотъ наши й одоліли Ляхівъ, да
ще далѣко було до свободи, ищѣ довго глумілись не-
честиві люде надъ Україною, ищѣ багато трѣба було
проліть крові, щобъ вибитьця изпідъ корміги. Не
одінъ ищѣ гетьманъ виступавъ Наливайковимъ слідомъ
за право и віру свого народу, не одна тисяча мучени-
ківъ скоротала вікъ одъ мечá, одъ огня и всякого му-
чительства. Самого Наливайка взяли Ляхи живцемъ
підъ Лубнями на Солониці и замучили въ Варшаві, рос-
порошили козаківъ ёго, скрутили рўки кіннимъ и ору́ж-
нимъ селянамъ, и обернули Україну, якъ самі схотіли.
Отъ же не ослабъ дўхомъ народъ нашъ, підіймавъ одъ
часу до часу похилу гóлову спідъ корміги, падавъ
изновъ и зновъ устававъ, ажъ поки настала Хмельнич-
чина и поки Польша захиталась одъ моря до моря, по-

чүвши недалéкий кінéць свій. Велика сила одностáйного лю́ду; ніхто́ не встоіть супротивъ одностáйности. Не ору́жје, не иску́ство одолівае въ во́йнахъ наро́ди; бо́рютця вони́ міжъ собою́ одностáйністю: въ ко́го більше во́лі и дүми еди́ної, той и берé надъ іншими́ го́ру. Такъ бу́ло въ да́вню старовину́, такъ бу́де й до кінця́ світу. Еди́на жь во́ля и еди́на дүма иде́ одъ свято́ї віри Христіянської, ко́тора наповняе́ пра́вдою серця́ людські́ и ро́бить рідними́ брата́ми люде́й міжъ собою́ далéкихъ и невідомихъ. Тимъ-то́ вся́ка ду́ша пра́ведна приумножа́е собою́ во́інство пра́вди и во́лі, ко́торому пе́редъ веде́ самъ Христо́сь, Пра́вда Бо́жа, на землі́ возсія́вшая. Яко́го бь ти́ ні бу́вь пле́мя и язика́, иди́ слідо́мъ Христо́вимъ, то й бу́дешь во́їномъ пра́вди, ко́торо́ї нія́ка непра́вда не одоліе́. А що́ бува́ють на насъ уся́кі напа́сті и біди́, то се не на що́ інше́, якъ на те́, щобъ на́шу дүшу́ крі́пше ста́лі загартовáти и непреодо́римою́ для́ вся́кого́ зла́ учини́ти.

Переложений псаломъ 12.

óже мѣлий! чи Ти менé
На вѣкъ забуваéшь,
Одвертаéшь лицé Своé,
Менé покидаéшь?
Дóки бóду мóчить дóшу
И сéрцемъ болѣти?
Дóки бóде вóрогъ лóтий
На мéне дивѣтись
И смѣятись?... Спасѣ менé,
Спасѣ мою дóшу,
Да не скаже хѣтрій вóрогъ:
»Я ёго подóжавъ!«
И всѣ змѣи посмѣютця,
Якъ упадóу вь рóки,
Вь рóки вражѣ... Спасѣ менé
Одъ лóтої мóки!
Спасѣ менé! помолóся
И воспóю знóву
Твоѣ блáга чѣстимъ сéрцемъ,
Псалмóмъ тѣхимъ, нóвимъ.

Переложений псаломъ 55.

уді, спасі мене, Бóже,
Ти по Своій вóлі!
Молюсь, Гóсподи, вну-
ші́ імь
Усть моїхъ глаго́ли!

Бо на ду́шу мою встали
Сі́льні чужі́і,
Не зрять Бóга надъ собою,
Не знають, щó діють.
А Бóгъ міні помага́е,
Мене заступа́е
И імь пра́вдою Своєю
Верта́е їхъ зла́я.
Помолю́ся Гóсподеві
Сéрцемъ оди́нокимъ,
И на злихъ моїхъ погля́ну
Незлі́мъ моїмъ о́комъ.

Переложений псаломъ 132.

и ё щó крѣще, лѹчче
вѣ свѣтѣ,
Якѣ укѹпі жѣтѣ,
Брѣтомѣ дѣбрѣмѣ до-
брѣ пѣвне

Познѣть, не дѣлѣтѣ?
Якѣ мѣро добровѣнне
Зѣ головѣ честнѣ
На бѣроду Аарѣню
Спадѣе росѣю
И на шѣтѣтѣ ѣмѣтѣ,
Рѣзи дорогѣтѣ,
Або росѣ Ермѣнскѣтѣ
На свѣтѣтѣтѣ гѣри
Вѣсѣкѣтѣ, Сѣѣнскѣтѣ
Спадѣютѣ и тѣвѣрѣтѣ
Добрѣ тѣвѣрѣмѣ земнорѣднѣмѣ
И землѣ, и лѣюдѣмѣ:
Оттѣакѣ брѣтѣвѣ брѣгѣтѣхѣ Свѣѣтѣхѣ
Гѣспѣѣдѣ не забѣдѣ!
Воцѣрѣтѣтѣ вѣ дѣѣмѣ тѣтѣхѣтѣ,
Вѣ семѣтѣтѣтѣ вѣлѣкѣтѣтѣ
И пошлѣтѣтѣтѣ дѣбрѣ дѣѣмѣ
Одѣ вѣкѣ до вѣкѣ.

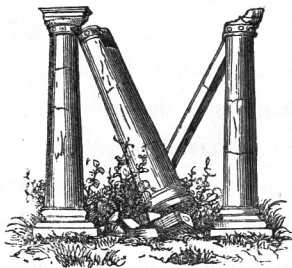

*Богородице, Дѣво, радуѣся, благодѣтельная
Маріе, Господь съ тобою!*

ПОГЛЯДЪ НА БОЖУ ПРАВДУ,

КОТÓРОЮ ДЕРЖИТЦЯ СВІТЬ.

Чоловіче розумний! Ти бачишь, що книжка ся годитьця не для одніхъ дітєй. Отъ же, навчаючи дітєй письмєнства, прока́зуй їмъ буйнѹ печатѹ, а самъ прочітуй дрібну, щобъ и тобі самому порозумнїшатъ. Якъ же навчатця діти читатѹ и змѳже їхъ рѳзумъ знести вишчу наѹку, тогдї самї попрочітують усє, що тутъ напечатано. Ти жъ їхъ до сєго не примушай, бо наѹка премѹдрости не лѳбить нїякого примѹсу. Дѳброю вѳлею, самохїть чоловїкъ изъ письмєнного рѳбитця рѳзумнимъ, а сїлою нїкого рѳзумнимъ не зрѳбишь.

и знаємъ изъ Бїблїї, якъ свїть почався, якъ лѳде прогнївіли грїхами своїми Бѳга, якъ Богъ наславъ потѳпъ на всю зємлю и тїлько праведного Нѳя зъ сємьєю спасъ одъ потѳпа. Одъ Нѳя зновъ розродїлись лѳде и розїйшлись по всїй землї, и почали житъ сєлами, городами й царствами. Було царство Вавїлонське, було Ассирїйське царство, було царство

Египетське и інші. Веяке почалось изъ малого и, підгорнувши підъ себе сусідь, шірилось дальше, пановало надъ нечисленними зємлями, а посли, перебравши міру гордині и беззаконий чоловічеськихъ, самó вь собі псовалось, роспадалось на маліи царствá и не то стародавню сілу, да й самé імя теряло.

Нá що жъ допускала Бóжа воля воздвигатись великимъ тимъ царствáмъ, коли одъ їхъ пооставались теперъ самі руїни? На тé, щобъ людське плéмя дознало нікчёмность хіжої живóтної сіли, котóra хóче миръ опановáти, — щобъ людське плéмя дознало сілу, вішчу, розумну, божественну, котóra йде своїмъ поступомъ изъ віка вь вікъ, изъ царства вь царство, ажъ до нáшого чáсу, — и щобъ, дознавши її на всіхъ народахъ, почали люде горнутись братерськимъ розумомъ громада до громади, а не примусомъ и неволею.

Вть тії далéкі, невідоміи намъ чáси, якъ шірились стародавні великіи царствá, попіраючи одно одного и кровью людською зёмлю поливаючи, Господь одкривавъ свою *правду* народу Еврейському; а живъ народъ сей степовими чабанáми, ганяючи свої отáри съ пáши на пáшу и слухаючи старіихъ людéй, своїхъ вождівъ — патриáрхівъ. Усі народи пійшли одъ Ноя и семъї ёго, да не всі знáли правду Господню; бо ще на первихъ порáхъ одхилились одъ Богобоязливихъ семéй, покинули старосвітські добріи звичáи, а зъ ними

спасенніи слова, котóри отецъ сїновї изъ рóду въ рїдъ переказуе: забўли страхъ Бóжий и вдались у дїкні жадóби земнїи, у грїшнїи утїхи; багатства да панованнн тїлько шукали, а про Бóжу волю байдўже. Тимъ-то й пїйшли грїхи и беззаконїя ростї по всёмў свїту; тимъ-то окрїла тьма людськїи дўши; тимъ-то люде почали правитись хїжою сїлою, не мавши надъ собóю вїшчого небесного закóну.

Тїлько жъ не мóжуть люде безъ Бóга пробувати, хоть би й забўли Бóга їстинного. Не здолае естество чоловїчеське своєю земною сїлою супротивъ усякої долі стояти. Чўе воно по всякъ часъ, що не людськая воля, а якась вїшча править народами, що не чоловїкъ, а хтось надъ усїма людьми обладае землею й моремъ, и всюди дае свїй великий, во вїки непорушїмїи порядокъ. Тимъ-то й беззаконнїи сёмї, занедбавши первий закóнъ Бóжої правди, що йшовъ изъ рóду въ рїдъ одъ Нóя, не до концї душєю омрачились. Шукали й вони святої Сїли, котóра сотворїла свїтъ и содержить ёго, тїлько не знали, де знайтї її, якъ їй поклонїтись, якъ одъ неї добуть премудрости. Замїсть одного Бóга їстинного, повидумували, многїхъ богївъ. Їнші сонце за Бóга вважали; їнші кланялись земно-рóднимъ тварямъ, яко би въ нихъ божество водворїлось; а їнші могущїхъ людей за богївъ уважали. Коли являвсь мїжъ тїми тёмними рóзумомъ сёмьями могущїи чоловїкъ, котóрий їншихъ одолївавъ и підгор-

тавъ підъ себе, то ёму нечоловічу сілу придавали; вінъ же и вмеръ, а ёго безсмертнимъ десь на високій горі, чи въ глибокій печері уважали и на імя ёго истукани становили, и тимъ истуканамъ, яко живимъ, поклонялись, и жертви приносили.

Плємя жъ Еврейське, живучі чабанами середь розлогіхъ долинъ и степівъ, добре памятали, що старі люде про Божу волю переказували. Чіста була ёго віра: знало воно, що Богъ одінь, що Богъ — духъ, очіма грішними невидимий; то й не творило собі ніякого куміра, замість Бóга, и ніякого Ёму подóбня. Отсе жъ було воно, се плємя, въ Бóга — яко іскра въ попелі; зберегавъ ёго Богъ середь беззаконного міру на такє время, якъ перейде миръ черезъ усякі злігодні, черезъ усякі переворóти и переберє всякого спóсобу добрò и правду на світі постановити. Знавъ бо Господь, що якъ би люде въ гріхахъ ні загрузли, то не перестануть изъ гріхівъ вибиватись и до Бóга рúки простягати; бо не такъ сотворівъ Вінъ людську натúру, щобъ вона черезъ нечєстие могла у скотство обернутись: сотворівъ її такъ, щобъ изъ усякого упáдку підіймáлась и своє достóинство помáлу, помáлу изновъ приймáла. Знавъ Господь, що й середь беззаконниківъ являтимуться мúжи мúдри и жєни високі дúхомъ, котóрі людській рóзумъ прояснитимуть, людськíи серці очищатимуть; що у всякого народу явитця одъ такихъ мужівъ и женъ благáя наука, якъ у світі достóйно и

и праведно жити; що ся-то наука, переходячи изъ роду въ рідъ, не допустить вселенну до конця розладащити и вознесе людський розумъ до познанія глибокихъ таенъ естества Божого. Тільки жъ знавъ Богъ и те, що сей розумъ самъ собою найглибшихъ Божихъ таенъ не збагне, а не збагнувши, не знайде дороги до царства небесного. Тимъ-то й беригъ Господь Еврейське племя изъ ёго чистою вірою, щобъ середь сего племя явити мірові Одкровеніе правди Своєї...

Після старого Єгипетського царства піднялась процвітаючи Греція; якъ же й сама Греція ослабла и велике царство Македонського Александра розпалося, піднялась воюючи страшенна сила Римська и весь світъ підъ себе підгорнула. И у всіхъ тихъ народівъ були великіи мѹжи громадські, були великіи мудреці и чоловіколюбці; отъ же ні оди́нь народъ и ні оди́нь мудрець не дойшовъ такого чистого розуму, якъ Пророки Еврейські, бо імъ самъ Богъ обявлявъ свою правду не тільки про те, що було, да й про те, що буде. Господь обітовавъ не разъ черезъ Пророківъ Еврейському народові, що родитця міжъ нимъ Спаситель мірові; и державсь народъ Еврейський великою обітницею Божою у своїй вірі; ся обітница не допускала ёго міжъ ледячими зледащити и міжъ темними розумомъ помрачитися. Чи весь же то народъ Еврейський процвітавъ душею передъ очима Божими, якъ одна семья? Ні, такого чуда не благоволивъ Господь

явити, щоб увесь народъ, якъ одна семтя, процвітавъ благочестиемъ. Допускавъ Господь и Евреямъ у беззаконіе впадати, ідольскими жертвами осквернитись и праведний законъ забувати. Тимъ и терпівъ народъ сей усякі пригоди, ділився самъ на себе, враждовавъ коліно противъ коліна и попадавъ не разъ підъ кормігу могутихъ царівъ и невірнихъ народівъ. А все жъ не до остатку всі Евреї забували Бóга; все жъ їхъ пророки книги закону, якъ великий скарбъ, сохраняли, людямъ оповідали и зъ роду въ рідъ передавали. И якъ одъ дóброго кóреня одхóдить дéрево и всякий злакъ на землі весно́ю, такъ и въ народі Бóжому оживáла одъ часу до часу гаряча віра, и ка́явся народъ передъ Бóгомъ, и кїдавъ ідольські нечїстї жéртви, и ждавъ зъ гарячою вірою обітованого Спасїтеля мїрові.

Зберегавъ Господь народъ Евреїський середь мїру, яко іскру въ попелі, щобъ колїсь, черезъ Месїю, що народитця въ сѣмү народі, увесь мїръ правдою осїяти; зберегавъ хоть не весь ёго, то роди їзбраннї, невеличку жмѣню чїстихъ душюю и ясныхъ розумомъ. Бо вже Евреї давнó стáлись не тїми, що пїйшли одъ Израїля, що вїсвободились одъ мучїтеля Фараона, що сорокъ лїть ходїли по пустїні, очищаючись одъ Егїпетського ледарства, що получили зъ Синаїської горї одъ Бóга заповідї, що добули собі мечемъ Обітовану Зѣмлю. Дванадцять колїнь їхъ вїйшло изъ Егїпта, а тїлько два, Іудине и Вениамїнове,

не впали въ ідольскую тьму и поклонялись единому істинному Бóгу; да й сїі почаству одъ праведного закону одступали и чужозёмними сквернами помрачались. Булі жъ за те Евреї підъ кормігою въ Ассиріянь, булі въ Вавилонянь, у Персіянь и Греківъ, одъ одного ярма до дрúтого за свої грїхі переходячи; и всяка корміга дýха правотї въ їх угашала; якъ жé налягла на їх важка корміга Рїмська, тоді й зовсімъ понїкъ до землі Бóжий народъ їзбранний. Забравши Римляне підъ себе увесь миръ, наслідовали пороки и беззакония всёго міру, а не знавши Бóга істинного, прийняли до себе всіхъ богівъ язическихъ, — не прийняли тільки Евреїського Бóга у свої храми, бо сей Богъ бузь духъ, очїма невідимий, и не мóжна було поставитъ Ёмú кумїра, нижé подóбія міжъ їншими богáми. Не прийняли жъ одъ Евреївъ и книгъ закону, бо въ тихъ книгахъ проклинаютьця всі боги, яко погані їдоли, и тільки одїнь Господъ Еговá надъ усїмъ міромъ славитця. Тимъ часомъ одъ себе надалї Евреїському народові усякого нечестия, а найбільшъ якъ поставили царёмъ Ерусалимськимъ 'Ирода. Сей бо завївъ погані їгрища Рїмськїи въ Ерусалимі и становївъ храми Рїмському кесарю, наче Бóговї. Такъ ледáче приложїлось до ледáчого, и ростеклáсь грїховна халепа по всїй Палестїні. Бо вже давнó перестáвъ народъ Евреїський дбáти про Бóга и припáвъ сёрцемъ своїмъ до утїхъ земнїхъ, до грїшнихъ роскошївъ, кїнувь на багáтство, на ошукáнне людїй простодúшнихъ, на здїрство зъ беззащїтнихъ, на по-

клони и угоду могутимъ грѣшникамъ, переставъ волю Божу творити, якъ написали пророки въ Библіі, а почавъ творити волю людей беззаконнихъ. И до того вже дійшло, що и премудрі книжники, которі толковали мірові книги закону, и тіи занедбали у своїхъ ділахъ заповіді Господні; и тільки слово їхъ було праведне, а всі учинки нечестивіи.

Отсе жъ прийшлося уже всімъ міру у грѣхахъ погибати, бо зникла правда Божа изъ судилищъ, перевелась вона міжъ людьми багатими, міжъ просвіщенними, міжъ могутими, міжъ владиками земними, и въ самому народі Еврейському, которій одінь знавъ істинного Бога, и тамъ задержалась правда тільки міжъ людьми простими и убогими, да міжъ священниками Божими непорочними, которі со страхомъ передъ Богомъ ходили и обітованого Спасителя мірові ждали. Грѣховна тьма лежала по всімъ світу; поникла безсмертна душа чоловічеська одъ грѣхівъ, яко злакъ одъ поломья. Сумно стало въ Божому мірі. Ажъ ось — возсіяла звізда надъ Виолеємомъ городомъ: народивсь обітований мірові Спаситель.

Не всяке жъ ту звіздѣ побачило, не всяке те чѣдо зрозуміло; уже бо й наймудріші Еврейські книжники здоровий и чистий рózумъ середъ нечестивого міру загубили. Вбачаючи по пророчихъ книгахъ, що мусить прийти въ світъ Мессія, Спаситель міро-

ві, вони думали, що явитця вінъ во славі и багатстві: не розуміли Божої премудрости, котóra земнóю славу и багатство за нікчёмну суету уважає. Отó жъ посміявсь Господь гордині чоловічеській и повелівъ Своєму Сінові, Царю царівъ, въ убогій оселі у яслахъ, якъ старечій дитині, народитись. Посміявсь й розуму чоловічеському и давъ Христу учениківъ и апостолівъ не съ книжниківъ и премудрихъ міра сего, а съ простихъ селянь, котóрі своїми рукамі хлїбъ собі заробляли. Посміявсь жъ Богъ и правді людській и допустивъ їй осудити Сїна Свого, яко розбійника, и распяти на кресті поручъ изъ розбійниками. Потряслась земля одъ страшного сего діла, одъ тёмного сего беззаконія, а серце запеклихъ обладателей міра не потряслось. Христось умеръ за грїхи всього світу, а вони, того не знаючи, нові грїхи до старихъ прибавляли и изъ нечестія въ нечестіе переходили. Подвігнулась душа великимъ жалемъ и серце замліло одъ страху Божого тільки въ людєй спасєннихъ, проміжъ котóрихъ не дармо прохожавъ Христось изъ своїми апостолами, слова спасєнія посїваючи. Вони Ёго оплакали, вони объ Ёго воскресєнні зъ великою радостю довідались, вони Ёго учениківъ у себе въ господахъ шановали, святу, спасєннóю науку одъ їхъ слухаючи. По всємú світу пїйшли апостоли Християнську віру благовістовати. Хто жъ їхъ найбільше слухавъ? Слухавъ їхъ прости́й серцемъ, и шїрилась Християнська віра міжъ людьмі смиренними, и просвітїлись вони більшъ одъ премудрихъ книжниківъ,

и забагатіли душею більшъ одъ панівъ и князівъ земнихъ, и дѣхомъ стали могуті надъ усяку сілу и власть на землі, и скілько ні затемняли лживіи учітелі їхъ віри своїми відумками — нікому не піддались вони на омáну, скілько ні спокушали їхъ своїми роскóшами багатіи, топтали вони, я́ко смітте, вся́ке багатство ; и чо́го не робіли вла́сті мирськіи, щобъ одверну́ть їхъ одъ віри Христия́нської ! перенесли вони́ всі му́ки, а віри не поламáли й не покинули. И черезъ сіхъ-то убо́гихъ и невче́нихъ учениківъ Христóвихъ, черезъ сіхъ-то першихъ му́чениківъ, віра Христия́нська розійшлась по всьóму міру, и просвітілись тоді вже óчи мнóгимъ багатимъ и могутимъ, и покидали вони́, я́ко негідь, багатства свої, и возридали обь грішній сла́ві своїй, и возлюбили сэрцемъ багатство праведне, котóрого тля не берé и злодій не краде, и возлюбили сла́ву праведну, котóра во віки вічніи сия́е. И оттоді-то вже Рі́мській миръ годі Христия́нство гнáти, и всі вла́сті земніи учинілись Христия́нами.

Отъ вона́ ви́шча, розу́мна сіла божéственна, безъ котóрої уся́ка інша сіла нікчémна, отсé вона́-то йде, не ма́ючи в́пину, изъ віка въ вікъ, изъ цáрства въ цáрство, вона́ розширя́е по всьóму міру братéрський сою́зь Бóжої правди, на місто сою́за хижóї во́лі и живóтної сіли людської. Бо розбері́ уся́ке. Прийшовъ у миръ Христóсь незна́емий, явивъ мірові свою́ премудрость, свою́ правду, убо́гимъ чоловікомъ ходивъ Вінъ

по землі, не маючи де голову приклоніти; умерь безь слави на кресті изь розбійниками; Ёго апостоли, проповідуючи Ёго велику науку, своїми руками хлібь собі заробляли; перві Християне підь землею, у катакомбахъ изь своїми книгами, изь своїми святими дарами ховались; ловили їхъ поганці якъ звірять и оддавали на поталу левамъ, тиграмъ, барсамъ, гіенамъ; закручували їхъ живіхъ у коноплі, обсмолювали смолою и по ночахъ сади, мовъ факелами, освіщали; слово *Християнинъ* довго було великимъ поношеннемъ и лайкою у язичниківъ. Який же то бувъ духъ, що все те відержавъ и надъ тимъ гонительствомъ и мучительствомъ узявъ гору? Бувъ то *духъ премудрости, духъ розуму, духъ страху Божого*, которий воплотивсь на землі черезъ Христа, була то вишча, розумна, божественная сила, супротивъ которої не встоїть ніяка інша сила на землі. Не гамовалась вона нічимъ въ серцяхъ скорблящихъ и обремененнихъ, которихъ Христось изозвавъ до Себе, яко свою велику сямью, а росла вгору да вгору, обіймала села й городи и одъ простихъ селянъ піднялась помалу, помалу до царськихъ палатъ и престолівъ. Поти перві Християне терпили всяку наругу и всякі мuki одъ безумнихъ нечестивцівъ, поки знемоглись самі мучителі, їхъ убиваючи, роздираючи, шматуючи. Велика була сила у властей міра сего; отъ же почула, що боретця зъ більшою, зъ несказанною силою духовною, котора росте одъ пролітої крові, ширитця по світу одъ мучительства и обертае ні на ві що

багатство, власть и славу земну́ю. Смири́лись передь нею́ гордіи, прити́хли неси́тні, и крова́вий Ри́мський ми́ръ ставъ ми́ромъ Христія́нськимъ.

Поглянемо жъ, чи щіримъ се́рцемъ піддало́сь у-сі́яке Христу́ и Ё́го за́повідямъ? чи всі мо́гущі зре́кли́сь ра́ди Ё́го сво́єї вла́сти? чи всі ба́гаті оберну́ли по Ё́го на́уці сво́ї сокрóвища?... Ні! назва́вшись Христія́на-ми, не всі поча́ли жити́ по-Христія́нськи: лука́вство по́псованихъ се́рдце́ць и тутъ пі́йшло сво́єю до́ро́гою. Не-чести́ві лю́де, приня́вши Христія́нство, черезъ Хри-стія́нство безъ пока́яння, не вчини́лись бла́гими; не-си́тні на ба́гатство ду́ши пала́ли въ Христія́нстві тимъ же, що й пе́рше, огне́мъ пекéльнимъ; хи́жий на чуже́ до́бро найшо́въ тутъ но́віи спосо́би на ша́рпанне безза-щи́тної вдови́ и сироті́; а роспу́стникъ ходи́въ у Хри-стія́нську це́ркву, якъ на ви́ставку, визи́ра́ть собі здо́бичи. Ті́лько се́рця́ смире́нніи, ті́лько ду́ши чи́стні умі́-ли воздви́гати хра́ми Христія́нському Бо́гу, постро́їв-ши Ё́му спéршу чи́сту, сия́ющу хра́мину у се́бе въ се́р-ці, и оди́нь ті́лько Богъ зна́е ті́ї по́двиги, кото́рими воздви́глась и розши́рилась пра́ведна ві́ра по всі́му сві-ту; намъ же яви́въ неба́гато святи́хъ подві́жниківъ, щобъ не лежа́ли поза́дь насъ мину́вший ві́ки те́мною ніч-чю, щобъ сия́ли намъ ті́ї святи́ї имена́, я́ко зо́ри на не́бі. Мо́же, той, що сто́явъ у поро́га въ пе́рвому Хри-стія́нському хра́мі, не смію́чи у мизéрній сво́їй оде́жі на́середь це́ркви ви́ступити, учини́въ бі́льший по́дви́гъ

своєю убогою жертвою на Божий храмъ, давши мідяка трудового, аніжъ дўки и багатири, сипнўвши незаробленимъ зóлотомъ; може, ёго тихе слово про Бóжу правду міжъ своїми брáттями пахаря́ми бiльшъ вiзвало дiлателей на ниву Господню, на Евáнгельскi пóдвиги, аніжъ философські велегласні розмóви и витiйства; може, вь ёго душі сийвъ Господу Бóгу храмъ, крáщий надъ усi велелiнни храми́ рукотворниi. Не великимъ бо, не могу́щимъ, не багáтимъ, не премудримъ и щасливимъ мiра сего́ одкрiлось Бóжее цáрство и Бóжа правда: одкрiлось цáрство Бóже и правда Ёго́ найперше лю́дямъ убогимъ, найперше дўшамъ скорбiющимъ, найперше труждающимся и обремененимъ; поміжъ ними розширилась нау́ка Христóва; iхъ мўками, iхъ крóвью вона́ укрiпилась и возросла́ по все́му мiру. Якъ ходивъ Христóсъ по землi, то сказа́въ своєму апóстолови, прóстому рибáлци Петро́ви, твердóму вірою, я́ко ка́мень: »Петро́! ти еси́ ка́мень, и на сёмۇ ка́меню сози́жду я Цérкву Мою́, и ввесь адъ, рiнувшись изъ ворiтъ своїхъ, не одолie ii.« (¹) Такъ же й стáлось. Підкопáвсь дияволь підъ уся́ку тверди́ню, и не одну́ святiню на землi зумiвъ засморóдитъ смóродомъ грiхiвъ людськихъ; не

(¹) Треба знати, що вь дрéвнихъ люде́й надъ ворiтьми городськими бу́ли бáшти зъ воiнами и ворóта бу́ло найкрiше мiсто вь гóродi; тiмъ-то одолie ворóта бу́ло все одно́, що добу́ть гóрода. Тимъ и вь слова́хъ Христóвихъ *вратá а́дови* значать — уся́ пекельна́ сiла.

зворухнѣвъ тїлькo твердїні чїстїхъ душъ Христїянськихъ, тїлькo тудї не внієь своєї зарáзи; и оттáмъ - то Цѣрква Христóва воздвїглась на такїй твѣрдїй вїрї, якъ булá Петрóва, и що - днѣ она́ шїритця, и що - днѣ вїшче йде вгóру, що - днѣ въ нóву лїпоту́ obleкáетця. Тїмъ - то гóвóрїть чїстїмъ дѹшамъ апóстоль Пáвель: »Хибá не знáете, що ви хрáми естє и духъ Бóжий живє въ васъ?« Дорогá передь Гóсподомъ ся нерукотвóрная будóва; вїдно, дорогá и велелїпна; вїдно, молїтва чїстїхъ душъ угóдна, я́кo кадїло, передь Бóгомъ; вїдно, одїнь щїрий пóглядъ на нѣбо, однó воздїянїе до Бóга рукї одъ сѣрця въ печáлї, абó въ щáстї, все рївно для Ёго, що *жѣртва вечѣрняя*; вїдно, такъ вонó й есть, колї Христóсь двомъ абó тромъ, хто зїйдетця докўни во їмя Ёго, обїтовáвъ быть посередь їхъ. Такъ не въ високóстї мўрївъ, не въ коштовностї будóви, не въ зóлотї верхївъ и крестївъ вбачáе Христóсь Цѣркву Свою́, не для дорогóго фимїáму приникáе Вїнь зъ нѣба на синї чoловїчї. Любїть Вїнь красоту́ Дóму Свогó, любїть мїсто селѣння слáви Своєї, а ще бїльшъ любїть цѣркву нерукотворѣнну́, котóру созидáють Ёму́ прáведники слѣзáми и молїтвами. Тїха розмóва двохъ душъ непорóчнихъ, котóрї подвизáютця вкўпї о їмени Ёго́, стáновить Ёму́ храмъ на вся́кому мїстї; и, мóже, тамъ, де нема́ й цѣрки, де тїлькo бáтькo сїновї перека́зує волю Госпóдню и, читáючи святє письмó, будýє въ ёго́ душї нерукотворѣнну́ цѣркву Христóву; мóже, тамъ, де спасѣннїй чoловїкъ приходїть съ пїдмóгою абó порá-

дою до чоловіка бідолáшного, я́ко учени́къ Хри́сто́въ, — голосни́ше возно́ситця хвалá Созда́телю, ани́жь та́мъ, де йгра́ють орга́ни и чару́ють у́хо пісно́ловія, и зда́етця така́ нерукотворéнна цéрква страшно́ю камяни́цею дя́волу, підъ кото́ру ніяка́ си́ла не підкопа́етця.

По́ки не народи́всь Хри́сто́въ, у вéтхому заві́ті, Бо́жий зако́нъ и оби́товáния храни́въ наро́дъ Евре́йський середь грі́ховної темноти́, кото́ра увесь миръ покривáла. Ледащівъ и мизéрнівъ наро́дъ сей, перехо́дячи за грі́хи свої изъ корми́ги въ корми́гу. Якъ же не позна́въ свого́ Мессі́и и допу́стивъ свої́мъ архи́ереямъ и фари́сеямъ заму́чить Ё́го на кресті́, тоді́ зледащівъ до конця́, и одда́въ ё́го Госпо́дь на на́ругу и въ оги́ду усі́мъ племена́мъ земни́мъ; бо ви́гнали Римля́не Евре́івъ изъ Ерусали́ма и Землі́ Оби́товано́ї и распоро́шили по всё́му світу́. Перестáли бути Евре́ї наро́домъ Бо́жимъ, и самі́ кни́ги зако́ну їхъ закри́лись передь ні́ми. Одъ востокъ и за́падъ со́нця изійшли́сь лю́де зо всіхъ пле́мєнь до апо́столівъ Хри́стовихъ, кото́рі викла́дували зако́нъ по Бо́жому, а не по фари́се́йському. Ті́мъ-то й ста́ло тепе́рь уся́ке плéмя наро́домъ Бо́жимъ, аби́ вірвало въ Си́на Ё́го и жило́ въ благо́му зако́ні Ё́го. Хри́сто́въ пришо́въ на зéмлю, щобъ усі́мъ наро́дамъ за́рівно одкрити́ благода́ть и істи́ну, и одкровéнне Бо́же да́є зрозумі́ти тепе́рь млада́нцямъ, що́ пéрше було́ ута́єно одъ премудри́х и розу́мнихъ. Отъ же náче рі́ки води живо́ї розли́всь по всё́му світу́ зако́нъ Хри́стіянської

правди, и всяке, хто живе в сѣмѣмъ законі, приходить изъ сили вь силу. Книги закону теперъ уже не вь однихъ книжниківъ; передь усякою душею вони розгорнуті, и огненними словами сияе вь нихъ правда Господня. Путь и истина всякому теперъ показані черезъ Христову Церкву, у котрій світь Христовъ усеіхъ освіщае!

Отъ при сѣмѣмъ-то світі й видно, на що Господь допускае воздвигатись великимъ царствамъ, обіймати неоглядніи зѣмли, підгортати підъ себе нечисленні народи, величатись славою по всѣмѣмъ світу, а потімъ падать, якъ упавъ дрѣвле Вавилонъ, и нікнуть, якъ знікла Ниневія. На те, щобъ не перомъ на папері, не голосомъ вь слухъ уха возвіщавсь мірові законъ Божоі правди, а щобъ ёго доходила сама жизнь своїми зусіллями, мѣками и переворотами. Оце жь усякий вікъ, умудряючись судьбами царствъ и народівъ черезъ могущихъ вожаківъ своїхъ, силкується, якъ би ёму на правоті стати, якъ би найбільшу лічбу людей задовольнити, якъ би людське плѣмя одухотворити и до подобія Божого підняти. Немá бо іншої задачі рóду людськóму, опрічть тоі, щобъ було все по волі Божій на землі, яко и на небесі. А воля Бóжа: *возлюбѣ ближнѣго, яко самъ себе*. Отъ же, котóre плѣмя не знае, абó не хóче зрозуміти сѣі волі, томѣмъ багáто ще злігоднівъ терпѣти; котóre жь ближче підойшло до сѣі цѣлі, те вже самою любовью Християнською кріпше и берѣ рóзумомъ верхъ надъ іншими. Всѣмѣмъ жь томѣмъ по-

рядку пѣредъ ведѣ Богочоловѣкъ у Евѣнгелїи. Хто слухае гла́су Ёго́, той прискоряѣ собою́ рѣду людськѣму грядущий вѣкъ свѣту, правди и во́ли; хто жъ недбѣлимъ ухомъ и холѣднимъ сѣрцемъ приймаѣ святїи, спаса́тельнїи словеса́ Христови, той оддалаѣ ща́сте бра́тїи своїхъ и приде́ржуе їхъ самїмъ собою́ у темнотѣ, у безпѣравѣ и въ невѣлі. Оце́ жъ то й давъ намъ Христо́съ велику́ заповѣдь у Евѣнгелїи: *'Аще пребудете во Словесї Моѣмъ, во ѣстину ученицї мої будете, и урозумїете ѣстину, и ѣстина свободїть васъ!'*

Исусъ Христосъ на Тайннй Вечері.

КОРОТЕНЬКА

СВЯЩЕННА ІСТОРІЯ.

Тутъ коротко все те оповідано, що намъ передали Пророки и Апостоли про Божий миръ, почавши одъ першого чоловіка Адама. Добре той зробіть, хто се все на пам'ять вивчить, а чого тутъ нема, те ёму до готового приложитця одъ розмови зъ благочестівими людьми и одъ читання розумнихъ книгъ.

семогущимъ еди́нимъ сло́вомъ Свои́мъ сотвори́въ Богъ не́бо и зе́млю. Шість день твори́въ Госпо́дь миръ зо всіми тра́вами, дерева́ми, пті́цями, ри́бами, га́дами, зві́рами, ското́мъ и чолові́комъ, а въ се́мий день опочи́въ Госпо́дь одъ усіхъ ді́лъ своїхъ. Пе́рвий чолові́къ звався Ада́мъ, а пе́рва же́нщина 'Евва. Жили́ вони́ въ земно́му раі́ю, не зна́ючи ні боли́зни, ні сме́рти, жили́ свя́то, безъ грі́ха.

Дозволивъ Богъ Адаму и 'Евві істи всяку садовину́, тільки зъ одного́ дѣрева не дозволивъ їмъ істи. А диявольтъ спокусивъ 'Евву попробовать съ того́ дѣрева, а 'Евва спокусила Адама. За се Богъ вигнавъ їхъ изъ раю, а черезъ їхъ гріхъ, рózумъ їхъ и сѣрце перестáли вже быть чістими и святіми, тіло почало́ дознаватъ болізнъ, а на остáтокъ мýсили вони́ повмірати. Сей гріхъ зовѣтця *перворóдний гріхъ* и переходить вінъ на всякого́ чоловіка одъ пѣрвихъ нашихъ праотцівъ. Умилосѣрдився жъ Господь надъ людськимъ родомъ и обітовáвъ тоді жъ Адаму и 'Евві послáть на зѣмлю Спасітеля, котóрий вікупить насъ одъ перворóдного гріха́ и одъ вічної смѣрти.

При сині́ було́ у Адама: Каїнь, 'Авель и Сноъ. Заразъ и показáлось, що люде́ одъ грішного́ чоловіка пійшли́, бо Каїнь зненавидівъ и вбивъ брата́ свого́ 'Авеля. Одъ Каї-

на пійшли люде, котóрі Бóга забули, а одъ мѣншого ёго брата, Сїѳа, пійшли такіі, котóрі памятали Адамову науку про Бóга и Ёго волю. Навпóслі и Сїѳове плѣме перемішалося изъ Каїновимъ, перевернулось и самó въ нечестіву жизнь, и остáлась одна тілько Богобоязлива семъя на світі, а отѣць тої семји звáвся Ной.

Госпóдь, вбачаючи по всѣму світу беззаконія, наслáвъ на зѣмлю великий потóпъ. Поняла вода всю зѣмлю; погїбли всі люде. Тілько одному праведному Нóю зъ ёго семьею повелївъ Госпóдь передъ потóпомъ збудовáть собі велике судно, ковчѣгъ, и взять у ковчѣгъ запáсу и всякої птиці, всякого звїря й скóту по парі. Якъ погїбло все въ воді, тогді вода спáла; Ной вїйшовъ на сушу и почáвъ жить на ввесь світь одїнь изъ своєю семьею, хвáлячи Бóга.

Нозродїлись изнóвъ одъ Нóя люде и розїйшлись по всїй землі, и не всі памятали

Ноеву науку про Бóга и закóнь Ёго; багáто людéй почали́ жить по грішному своéму рóзуму й сёрцю, а не по Бóжій правді. Бáчить тоді Господь, що мирь у гріхахъ изно́вь погибáе, ви́бравъ міжъ людьмі́ прáведного чоловіка Авраáма и повелі́въ ёму́ зъ своїми домочáдцями и худóбою перейти́ въ далéку, незна́кому зéмлю. Усію ту зéмлю обіщáвъ Богъ оддáть ёго́ потóмкамъ и зъ ёго́ рóду явіть Спасі́теля мірові, абі́ Авраáмове плéме Бóжу правду изъ рóду въ рідь перека́зувало.

Авраáма бувъ та́кий же Богобоязлі́вий синь Исаáкъ; у Исаáка та́кий же прáведний синь Іáковъ. Сей назва́вся Израі́лемъ и пошлó одъ ёго́ все плéме Евре́йське зва́тьця Израі́льтя́нами. Дванáдцять сині́въ давъ Богъ Іáкову, да не всі́ вдалі́сь у отця́. Позаві́довали браті́ мёншому б́рату Іóсифу, що оте́ць лю́бить ёго́ бі́льшъ за всі́хъ, и продалі́ въ Егі́петъ купця́мъ, а отцю́ сказа́ли, що хі́жий звірь ёго́ ззі́въ у по́лі.

лакавъ Іаковъ на старості літъ за Іосифомъ, а Іосифу тимъ часомъ Богъ помагавъ на чужині. Продали ёго купці въ Египті великому пану, которий служивъ близько коло царя. Показавъ Іосифъ великий розумъ у своїй неволі, що довідався про ёго й самъ царь, и взявъ до себе, и зробивъ ёго великимъ царедворцемъ и правителемъ. Аж ось, за гріхі людськіи не стало ставать хліба въ томъ краї, де жили браті Іосифови, и прийшли вони въ Египетъ хліба купувати, и познавъ їхъ Іосифъ, и перезвавъ усіхъ изъ старімъ отцемъ до себе.

или діти и потомки Іаковови довго въ Египті въ достаткахъ, и розродилось велике племе, що почали боятьця їхъ самі Египтяне, щобъ усімъ краємъ Евреї не завладали. Почали Египтяне тоді Евреївъ тіснити. Що новий царь у Египті, то нові роботи й податі на їхъ накладувавъ. Дове-

лі Египтяне Израїльтянъ до упáдку; прийшло́сь погиба́ти Бо́жому наро́дові. Ажъ ось озва́вся міжъ нимъ, по во́лі Бóжій, проро́къ Моисе́й, и вели́кимъ ро́зумомъ, и Бо́жою си́лою, кото́ра ёму́ далась, ви́зволивъ наро́дъ сві́й изъ-підъ корми́ги Егіпетської. Отъ съ то́го-то ча́су поча́ли що-го́ду пра́зновать па́сху, а зва́лось па́схою ягня́, кото́ре іли Израїльтяне передъ ви́ходомъ изъ Егіпта. (¹)

Вісвободившись одъ мучітеля Фараона Егіпетського, пійшли Евреї въ зе́млю Ханаанськую, кото́ру обітовавъ Госпо́дь потómкамъ Авраáмовимъ. Погна́вся Фарао́нъ за ними, щобъ за́верну́ть у Егіпетъ; а Моисе́й прові́въ сві́й наро́дъ черезъ мо́ре, якъ по су́ші: си́ла Бóжа ёму́ помага́ла; Фарао́нъ же, кінувшись слі́домъ, потону́въ

(¹) Мстючі Египтянамъ за Свій наро́дъ, Бо́гъ посла́въ 'Ангела умертвіти всіхъ первороднихъ ча́дъ по Егіпту. Евреї жъ, готуючи собі на оста́тню трапéзу ягня́, позначіли свої двéри ягнячою кро́в'ю. 'Ангель-истребітель ми́навъ позначені двéри, а по-Еврéйськи ми́навъ говори́лось *пасахъ*, одъ то́го назва́лась *пасаха*.

у морі зо всімъ своїмъ військомъ. Отсѣ жъ часто въ цѣркві воспівáють, якъ Господь *коня и всадника вверже въ море Чермное* (Червоне). Такою піснею прослávивъ Моисей Бóга за спасеніе народу Ёго одъ ярма Египетського.

Въ пятидесятий день давъ Господь своєму народові черезъ Моисея заповіді на Синайській горі середъ грому и блискавиці. Сі дѣсять заповідей одъ Евреївъ, черезъ Христа, перейшли й до насъ Християнъ. Самі жъ Евреї, осквернившиь душею въ Египетській неволі, не разъ переступалихъ, творили ідольскіи жертви и прогнівлили Господа. Тимъ Господь сорокъ літъ не допускавъ їхъ до обітованої землі, котóra текла мѣдомъ и молокомъ, а водивъ по каменястій пустині, підъ рукою пророка Моисея и брата ёго Аарона. Якъ жé перемѣрли старіи люде, котóрі були прихильніиші до Египетськихъ звичаївъ, ніжъ до чистої Моисеевої науки, тогді допустивъ Господь Израїля опановати землю обітовану.

врѣи, живучі въ землі обітованій, були перше підъ рукою сѹддей изъ найрозумнѣйшихъ и повѣжнихъ стариківъ своїхъ; якъ жѣ почали й тутъ псоватись и перестали слѹхати своїхъ властей громадськихъ, то Богъ повелѣвъ пророку Самуїлу поставити надъ ними царя. Первимъ царемъ у нихъ бувъ Саулъ. Не гараздъ правивъ вінъ народамъ, побивали Израїля на війні сусїде. Тоді прославивсь міжъ народамъ юноша Давїдъ. Простого селянина бувъ вінъ синъ, игравъ на гусляхъ и складувавъ самъ пророчї псалми, а на війні бувъ первий воїнъ. Сего пророкъ Самуїль, по волї Божій, поставивъ царемъ надъ Израїлемъ.

авїдъ бувъ царь богодухновенний, въ псалмахъ своихъ проповідувавъ вінъ мїрові про Спасителя Ісуса Христа и восхвалявъ діла Божї и чудеса Ёго. Сїї псалми всі вкупі зовѹтця Псалтиремъ и читаютця въ

нашій Християнській церкві найчастіше. Після Давіда царювавъ синъ ёго, премудрий Соломонъ. Сей збудовавъ великий храмъ істинному Бóгу въ Іерусалімі на Сионській горі и написавъ мудріі прітчи, котóрі дойшли до насъ у Бібліі.

Пóслі Соломона, царство ёго роспáлось надвое, бо въ ёго сїна одбївъ більшу половіну Іерова́мъ. Сей царствовавъ у гóроді Самаріі, и царство ёго називáлось Израїльскимъ, а царство Соломо́нового сїна звáлось Іудейськимъ. (1) Въ Іудейському царстві держáлась чїста віра въ єдіного істинного Бóга; Самаряне жъ одщепїлись одъ чїстої віри; за се їхъ не злюбїли Іудеї, а пóслі цура́лись їхъ, я́ко нечїстихъ, и въ законі своїмú поставили — до нихъ не приторкáтись. Вбачáючи Господь погїбель народу Свого́, посилáвъ пóчасту прорóківъ,

(1) Все плéмя Еврейське ділілось на колїна, и вся́ке колїно йшло одъ Іаковового сїна. Отъ же при Соломо́новому сїну остáлось тїлько два колїна, Іудине и Вениамїнове: тимъ и царство звáлось Іудейськимъ.

котóрі говоріли дүхомъ Бóжимъ и нарóдъ удéржували одъ гріхівъ, пророку́ючи великі бідѣ и обітүючи Спасітеля мірові, котóрий прійде на зéмлю спасти миръ Своімъ слóвомъ и Своіми мўками.

Не слўхали пророківъ ні Іудеі, ні Самаряне чи Израильтяне; враждовали міжъ себе, ділились самі на себе, забували Бóга, нікчёмніли въ гріхахъ и роскошахъ. За те Господь попустівъ їхъ підъ кормігу — одніхъ Ассирійському, а другіхъ Вавилонському наро́дові. Оттоді-то восплакали Евреі на рікахъ Вавилонськихъ, споминáючи про свій Іерусалімъ и святү гóру Сионъ, и печаль не одну дўшу верну́ла до чістої віри въ єдиного Бóга. Продéржавши їхъ Богъ підъ чужозéмною кормігою, давъ їмъ ищє разъ верну́тьця въ прэдківську зéмлю; тільки жъ не попра́вились ужé Іудеі, не здўжали стояти супротівъ могу́щихъ сусідъ; тимъ чáсомъ віросла сіла Рімська и підгорну́ла підъ себе всю Іудею и Самаря́нську зéмлю.

И і дь Рїмською кормїгою правивъ Іудеями царь 'Иродь и при сѣмѹ-то царі прийшовъ у миръ Спасїтель. Не було вже снагї въ народѹ Божого держати чїсту віру; ужé бо всі почалї мѹдрствовать по-идолопоклѣнськи и, читáючи въ пророчихъ книгахъ про Христá, толковáли лѹдямъ, що Вінъ прїйде для тѣго, щобъ усіхъ народівъ підгорнѹть підъ Іудейське їго, и що тогдї Іудеї жїтимуть у багатствї, роскошахъ и веселостяхъ. Мáло остáлось такїхъ, котѣрі розумїли, що Христѣсь прїйде звать людѣй у небесне цáрство, а не въ земне. Тїмъ-то, запобїгáючи всемїрної погїбели, змїловавсь Богъ надъ людьмї и послáвъ на зѣмлю Спасїтеля.

И исѹсъ Христѣсь родївсь одъ непорѣчної Дїви Марїї. Духъ Святїй найшовъ на Марїю — и стáла вона Богомáтерью; одъ неї бо родївсь Самъ Богъ, стáвши для на-

шого спасенія такимъ якъ ми чоловікомъ, опрічть гріха. Дойшовши півного зросту, вийшовъ Христось у пустіню, въ которій живъ пророкъ Іоаннъ. Сей Іоаннъ звавъ людєй до покаяння, и хто ка́явсь, тихъ крестівъ у воді рікі Іордана. Прийшовъ до Ёго Ісусъ Христось и повелівъ Себє тако жъ крестити, показуючи лю́дямъ святу́ сі́лу крещенія. Тутъ зійшовъ зъ неба на Ёго Духъ Святій передъ усіми людьмі, якъ голубъ, а Богъ Отець давъ гласъ изъ неба и назва́въ Христа Своімъ *Сіномъ возлюбленимъ*.

Мъ зъ пустіні вийшовъ Христось на проповідь и ви́бравъ собі изъ прости́хъ и висо́кихъ душею людєй двана́дцять чоловікъ учениківъ, або́ Апосто́лівъ. Навча́ючи миръ пра́вди Бо́жої, одкрива́въ Апосто́ламъ Своімъ всі та́йни Бо́жої благода́ти и посла́въ їхъ міжъ нечесті́вихъ людєй, яко овець міжъ вовкі. Знавъ бо Христось, що підні́мутця на Ёго лукаві лю́де за Ёго пра́ведну нау́ку, и осудя́ть Ёго, яко злочі́нця,

и замучять Ёго, и въ третій день Вінъ воскресне. Пророкувавъ Вінъ Своєю смерть и воскресєние ученикамъ Своімъ, навчаючи й їхъ не боятьця ні гонительства людського, ні мукъ за Божу правду.

Ворогами Христовими були найбільше книжники (учителі закону) и фарисеї, которі вповняли законъ передъ людми, а въ серці були лукаві и тайно одъ людєй грішили всякими гріхами. Вони давно вже покушались убить Христа, да боялись народу, которий ходивъ слідомъ за Христомъ, слухаючи Ёго науку. Тутъ одінь изъ учениківъ Христовихъ Іуда Искаріотський польстивсь на їхъ грóши и объявивъ де вхопить уночі Христа, якъ вийде Вінъ одінь у глухє місто на молитву.

Христось знавъ, що прийшовъ часъ пострадатъ Ёму за весь миръ, и на остатній Тайній Вечєрі благословивъ и розломивъ

хлібъ, подавъ Своімъ ученикамъ и сказавъ: *Приміте, ядите: сіе есть тѣло Моє, єже за вы ломимое, во оставленіе грѣховъ!* Пóслі взявъ чáшу зъ винómъ, восхваливъ Бóга и сказавъ: *Пійте отъ нея вси: сія бо есть кровь Моя Новаго Завѣта, яже за вы и за многія изливáемая, во оставленіе грѣховъ!* Сіими словáми установівъ Спасітель та́инство свято́го причащénія и на мѣсто Вѣтхого За-вѣту Бóжого про Спасітеля давъ Нóвий За-вѣтъ Бóжий лю́дямъ, що мýками Спасітеля всяка вірна Ё́му душа́ спасётца.

Пóслі Та́йної Вечѣри вѣйшовъ Хри-стóсь у садъ на мо́лїтву. Тутъ Іúда привівъ на Ёго ору́жний наро́дъ одъ кни́жниківъ, фарисѣівъ и архиерѣівъ Іудѣйськихъ; взяли Ё́го и повелі на судъ до найстáршого ар-хиерѣя Каіáфи, а одъ ёго до Пилáта, Рѣмсь-кого намістника; осуділи Ё́го неповінно на смерть, мýчили, згнушáлись и роспялі на кресті, я́ко бунтовникá наро́днёго.

къ умеръ Христось на кресті, тіло Ёго положили Богобоязліві люде въ гробъ; а ворогі Христови, знáвши, по пророчимъ книгамъ и по Ёго Самóго слóву, що треба Ёму воскреснуть изъ мёртвихъ, пристáвили до грóбу сторожу. И воскресъ Исусъ Христось въ трéтій день по Писáнию, и явívсь ученикáмъ Своімъ, и сóрокъ днівъ оставáвсь ищé зъ ними на землі, навчáючи їхъ, якъ проповідать мірові Евангелие правди Бóжої; пóслі тóго вознісся съ пречíстимъ Своімъ тіломъ на нéбо, обіщáвши Апóстоламъ быть неодлúчно съ цёрквою Своёю и зо всякою вірною Ёму душею до концá світу.

Иудеівъ бувъ що-рóку прáзникъ Пятидесятница, на пáмять тогó дня, якъ давъ імъ Богъ зáповіді черезъ Моисéя. Въ той сáмий день зійшóвъ на Апóстолівъ Духъ Святій, и просвітívсь їхъ рóзумъ, и одкрíлась імъ всяка тáйна въ Писáнні Святóму,

и почали вони говорити усякими язиками, и пийшли посли сего чуда по всіх землях проповідати Евангелие правди Божої на всіх язикахъ и, будши спершу простими и невченими людьми, перемогли своєю наукою премудрихъ и разумнихъ по всему миру. И до нашего часу иде Апостольска наука через православну Церкву, и всяка вірна душа ёю спасається.

КОРОТКА НАУКА
ХРИСТІЯНСЬКОЇ ВІРИ.

Вопросъ. Чого ти називаєся Християнінь?

Одвѣтъ. Того, що вірую въ Гóспода нашого Іисуса Христа и живу по Святóму Закóну Ёго.

Вопр. Чому навчае тебе православно Християнська віра?

Одв. Навчае всякої правди и всякого добра.

Вопр. Де тобі показана ся благодатная наука?

Одв. Въ Святóму Письмі.

Вопр. Що називаєтця Святімъ Письмомъ?

Одв. Святімъ Письмомъ, або Священнимъ Писаниемъ, називаютьця усі Пророчі и Апостольскі кніги.

Вопросъ. А коротко де тобі все те показано?

Одв. У Символі Віри православної, у Молитві Господній и въ Заповідяхъ Божихъ.

Вопр. Що називається Символомъ Віри?

Одв. Називається Символомъ Віри коротка наука віри православної.

Вопр. Якъ читається Символь Віри?

Одв. Вѣрую воединого Бѣга Отца, вседержителя, Творца небу и земли, видимымъ же всѣмъ и невидимымъ. И во единого Господа Иисуса Христа, Сына Бѣжия, едиnorodнаго, 'Иже отъ Отца рожденнаго прежде всѣхъ вѣкъ: Свѣта отъ Свѣта, Бѣга истинна отъ Бѣга истинна, рожденна, не сотворенна, единосущна Отцу, 'Имже вся быша. Насъ ради человекъ, и нашего ради спасенія сшедшаго съ небесъ, и воплотившагося отъ Духа Свята и Маріи Дѣвы, и вочеловѣчшася. Распятаго же за ны при Понтийстѣмъ Пилатѣ, и страдавша, и погребенна. И воскресшаго въ третій день, по писаніемъ. И возшедшаго на небеса, и сѣдѣща одесную Отца. И паки грядущаго со славою судити живымъ и мертвымъ, Егѣже царствію не будетъ конца. И въ Духа Свя-

таго, Гóспода животворящаго, 'Иже отъ Отца́ исходящаго, 'Иже со Отцёмъ и Сыномъ спокланяема и ссла́вима, глаго́лавшаго Проро́ки. Во еди́ну, свята́ую, Собо́рную и Апóстольскую Цёрковь. Исповѣ́дую еди́но креще́ние, во оставле́ние грѣхóвъ. Чаю́ воскресе́нія ме́ртвыхъ: И жи́зни бѹ́дущаго вѣ́ка, ами́нь.

Вопр. Яка́ нау́ка дае́тся то́бі въ Сѣ́мволі́ віри?

Одв. Нау́ка про еди́ного Бо́га, сла́вимо́го въ Свя́тій Трѣ́иці; по́тімъ нау́ка про Бо́жу Цёркву́ и її Та́инства; а да́лі про воскре́се́ние ме́ртвихъ и жи́знь ві́чную.

Вопр. Якъ́ учи́ть Сѣ́мволъ́ Віри́ про Бо́га, сла́вимо́го въ Свя́тій Трѣ́иці?

Одв. 'Учи́ть, що́ Бо́гъ е́сть еди́нь, тѣ́лько въ тро́хъ Ли́цяхъ, абó Осóбахъ: Бо́гъ Оте́ць, Бо́гъ Си́нь, Бо́гъ Ду́хъ Свя́тій. Не три́ Бо́ги, а оди́нь Бо́гъ, и дру́го́го Бо́га не́ма́ ні на землі́, ні на не́бі. 'Учи́ть та́ко жъ́, що́ Бо́гъ, сотвори́вши все, що́ ми очі́ма вбача́емъ и ро́зумомъ дося́га́емъ, усі́мъ вла́діе и пра́вить по сво́ій во́лі.

Вопр. Якъ́ учи́ть Сѣ́мволъ́ Віри́ про дру́ге Ли́це, абó Осóбу́ Свято́ї Трѣ́иці?

Одвітъ. 'Учить, що друге Лице Святої Троиці есть Богъ Синь, единокрѣдний Синь Божій, Господь и Спаситель нашъ Исусъ Христосъ. Не есть Исусъ Христосъ другій Богъ, а той же самій Богъ, що и Богъ Отець. Такъ якъ свѣтъ, которий сияе одъ свѣта, не есть другій свѣтъ, а той же самій, одъ которого вінъ сияе; такъ и Исусъ Христосъ родивсь напередъ всѣхъ вѣкъ одъ истинного Бога, а не сотворенъ, и самъ есть той же истинний Богъ. 'Учить тако жъ Символь Вѣри, що Синь Божій Исусъ Христосъ, змѣловавшись надъ нами, зійшовъ зъ неба на зѣмлю, родивсь одъ непорочної Диви Маріи такимъ якъ ми чоловікомъ, опрѣчь грѣха, найтиемъ Святого Духа, показавъ людемъ словомъ и діломъ Божу волю и правду, принявъ за свою науку одъ нечестивихъ всякі мѹки, умеръ на кресті, — все для того, щобъ умилосердити за насъ Бога Отця и спасти насъ одъ первородного грѣха и одъ усіхъ іншихъ грѣхівъ; умерши жъ на кресті, воскресъ на третій день и вознісся съ пречистимъ Своімъ тіломъ на небо, а послѣ зновъ прійде ужѣ со славою на зѣмлю судити всѣхъ людей, живихъ и мертвихъ.

Вопросъ. Якъ учить Символь Віри про трéте Лице Святóї Трóици?

Отв. Духъ Святійъ есть той же Богъ, що Отець и Синь. Одъ Бóга Отця родівсь Богъ Синь, яко світь одъ світа, и одъ Бóга Отця исхóдитъ Духъ Святійъ, яко світь одъ світа. Святóму Духóви покланяёмось такъ, якъ и Бóгу Отцю и Бóгу Сину, и та жъ сама Ёму одъ насъ честь и слава; Святійъ Духъ всегдá глаголавъ до людéй черезъ Прорóкivъ и Апóстолivъ.

Вопр. Якъ учить Символь Віри про Бóжу Цérковъ?

Отв. Учить, що Бóжа Цérковъ есть едина, що Бóжа Цérковъ есть *Собóрная* и *Апóстольская*.

Вопр. Чогó Бóжа Цérковъ едина?

Отв. Тогó, що глава Цérкви Самъ Господъ нашъ Исусъ Христóсъ.

Вопр. Чогó Бóжа Цérковъ святá?

Отв. Тогó, що вона не мóжетъ у своій предковичнiй науци погрiшати, абó збиватись изъ прямої дорóги до цáрства небéсного, бо управляетця Святимъ Духомъ, и наука ся зложена по Слову Бóжому на вселенськихъ

соборахъ первосвятителями всіхъ Християнськихъ Церквей.

Вопр. Чого Бóжа Цérковъ Собóрная и Апóстольская?

Одв. Собóрная тогó, що вона єсть каеоли́чеськая, а *каеоли́чеськая* значить *вселéньська*, бо по всій вселéнній, по всéму́ світу всі істинно вірующі лю́де всякого вréмя и всякого наро́ду, всі вони́ ча́да Собóрної Цérкви; а Апóстольскою зовéтця Бóжа Цérква тимъ, що одъ саміхъ Апóстолівъ Христóвихъ сохрaняє вона́ изъ рóду въ рідъ правослáвну нау́ку и дáри Свято́го Дúха.

Вопр. Якъ Бóжа Цérква сохрaняє изъ рóду въ рідъ дáри Свято́го Дúха?

Одв. Госпóдь Исúсъ Христóсъ ви́бравъ двана́дцять Апóстолівъ и послáвъ імъ зъ нéба Дúха Свято́го. Апóстоли проповідали Ева́нгелие по всéму́ світу и всю́ди становіли священноначáлие, поставляючи духо́внихъ пáстирей; поставляли жъ вони́ духо́внихъ пáстирей на священство, возлагáючи на гóлову імъ рúки свої, а черезъ се рукоположе́нне схóдивъ на пáстирей невидимо Духъ Святій, такъ якъ и на саміхъ

Апосто́лівъ ві́димо по́слі Христо́вого вознес́енія. Свя́тій Ду́хъ дарова́въ рукополо́женнимъ духо́внимъ па́стирямъ си́лу и ро́зумъ соверша́ти Та́инства Церко́вни і наставля́ти люде́й віри. Съ то́го вре́мя ста́рші священнослу́жителі чи архіере́і Бо́жі до на́шого ча́су рукополага́ють священни́ківъ и передава́ють їмъ да́ри Свято́го Ду́ха, и бу́дуть передава́ти до ко́нця світу.

Вопр. Скілько Церко́внихъ Та́инствъ?

Одв. Сімъ: Крещ́еніе, Миропома́зание, Причаще́нне, Покая́нне, Священство, Бра́къ и Елеосвяще́нне.

Вопр. Що́ таке́ Крещ́еніе?

Одв. Крещ́еніе єсть Та́инство, въ кото́рому віруючий окуна́єтця три ра́зи въ воді во і́мя Отця́, и Сі́на, и Свято́го Ду́ха, и симъ Та́инствомъ очища́єтця одъ первородно́го и всіхъ своїхъ гріхівъ, нарожда́єтця вно́вь для жи́зни свято́ї, Богоуго́дної и прийма́єтця въ бра́тство Свято́ї Церкви. Церква бо всі́мъ намъ духо́вна ма́ти, и ми по Церкві всі́—єди́не бра́тство Христия́нське.

Вопр. Що́ таке́ Миропома́зание?

Одв. Миропома́зание єсть Та́инство, въ кото́рому пома́зуютця при Крещ́енні ча́сті

тіла и черезъ се Таїнство сходять на крещеного дари Святото́го Ду́ха.

Вопр. Що́ такé Причащéние?

Одв. Причащéние естѣ Таїнство, въ котóрому Християнінъ вкушае, въ виді хлѣба и вина́, само́го Тѣла и Крѣви Христóвої, во оставлénіе грѣхівъ и въ жизнь вічную.

Вопр. Що́ такé Покая́ние?

Одв. Покая́ние естѣ Таїнство, въ котóрому Християнінъ, возжа́давши испр́авити свою́ жизнь, ка́етця передъ Свящ́енникомъ у грѣхахъ своіхъ, и Богъ черезъ Свогó Служителя одпускае ёму́ грѣхи́.

Вопр. Що́ такé Свящ́енство?

Одв. Свящ́енство естѣ Таїнство, въ котóрому Ду́хъ Святій, черезъ Архиерéйське рукоположéнне, поставляе достóйно ви́браного Свящ́енника соверша́ть Таїнства и наставля́ть людéй закóну Бóжому.

Вопр. Що́ такé Бра́къ?

Одв. Бра́къ естѣ Таїнство, котóримъ женихъ и невіста, по до́брій во́лі, сочета́ютця въ одну́ па́ру, благословéниемъ Цѣркви, для ч́истого сожитія и благословéнного рождéння и воспитáнія дѣтéй.

Вопр. Що такé Елеосвящѣние?

Одв. Елеосвящѣние абó Маслосвятіе естѣ Таинство, въ котóрому болящого тяжкимъ недúгомъ помазують освящѣннымъ елеемъ, молятця обѣ ёго исцѣленні, и Богъ прощае ёму грѣхі ради усёрднихъ моли́товъ ёго и пока́янія.

Вопр. Якъ учить Символь Віри про воскресѣние мѣртвихъ и про б́удущую жизнь?

Одв. Учить, що всі помѣршиі лю́де коли́сь воскреснуть изъ своимъ тѣломъ, и вже тоді тѣло їхъ б́уде нетлінне и нерозрушіме, и не б́уде конця́ блаженству до́брыхъ лю́деі и м́укамъ лю́дей нечесті́вихъ.

Вопр. Якъ мóжетъ чоловікъ зроби́тьця до́бримъ?

Одв. Черезъ благодать, чи то спасітельную сі́лу Бóжу, котóру ми получа́емъ одъ Бóга по на́шій вірі моли́твою.

Вопр. Яка́ моли́тва найл́учча изъ усіхъ моли́товъ?

Одв. Та, котóроі Самъ Господь нашъ Исусъ Христосъ учивъ Апóстолівъ.

Вопр. Якъ чита́етця Моли́тва Господня?

Одв. Отче на́шъ, Иже еси́ на небесѣхъ: да святі́тся і́мя Твоё, да прійдетъ ца́рствіе

Твоє: да б́удеть во́ля Твоя́, я́ко на небесі́ и на землі́. Хлѣ́бъ нашъ насущный даждь намъ днесь, и оста́ви намъ до́лги на́ша, я́коже и мы оставля́емъ должникомъ на́шимъ. И не введи́ насъ во искуше́ніе, но изба́ви насъ отъ лука́ваго. 'Я́ко Твоє́ есть ца́рство, и си́ла, и сла́ва, во вѣ́ки, ами́нь.

Вопр. Чого́ ми про́симъ у Бо́га слова́ми: да святі́тся і́мя Твоє́?

Одв. Про́симъ ми́рної и любóвної жи́зни, бо і́мя Бо́же святі́тця міжъ на́ми тілько́ ми́ромъ и любóвью.

Вопр. Чого́ про́симъ слова́ми: да при́йде́тъ ца́рствіе Твоє́?

Одв. Про́симъ, щобъ воцари́лась Бо́жа пра́вда на землі́, бо ні вь ко́му нема́ пра́вди безъ помі́лки, тілько́ вь еди́ному Бо́зі.

Вопр. Чого́ про́симъ слова́ми: да б́удеть во́ля Твоя́?

Одв. Про́симъ, щобъ усé на землі́ робі́лось по во́лі Бо́жій, бо во́ля Бо́жа розумні́ша одъ уся́кої земної во́лі.

Вопр. Чого́ про́симъ слова́ми: хлѣ́бъ нашъ насущный даждь намъ днесь?

Одв. Про́симъ, щобъ Богъ тілько́ сей день

продѣржавъ насъ на свѣті, а думкою про дѣльше время себе не тревожимъ, не знаючи, що зъ нами буде и надіючись на Господа.

Вопр. Чого прѣсимъ словами: *остави намъ долги наша?*

Одв. Прѣсимъ, щобъ Богъ простивъ намъ грѣхи наши, такъ якъ и ми прощаѣмъ тимъ, хто виноватъ передъ нами.

Вопр. Чого прѣсимъ словами: *не введи насъ во искушеніе?*

Одв. Прѣсимъ одвернуть одъ насъ такіи случаи, въ котѣрихъ трудно вберегтись одъ грѣха.

Вопр. Чого прѣсимъ словами: *избави насъ отъ лукаваго?*

Одв. Прѣсимъ избавить насъ одъ усякого зла и одъ начальника всему злу, лукавого диявола, котѣрий есть нашъ найлютіиший вѣрогъ, бо помагае намъ у всякому грѣху, одъ найменшого до найстрашнѣйшого, и черезъ грѣхъ хоче надъ нами пановати.

Вопр. Дѣ показани тоби правила Богоугодной жизни?

Одв. Въ десяти Заповѣдяхъ Божихъ.

Вопр. Якъ читаютца Божі Заповѣди.

Одв. Пѣрва заповѣдь: Азъ есмь Господь Богъ твой, да не будуть тебѣ бѣзи инии рáзвѣ Менѣ.

Друга заповѣдь: Не сотвори себѣ кумира, и всякаго подобія, елика на небесѣхъ горѣ, и елика на землѣ нѣзу, и елика въ водахъ и подъ землею, да не поклониши имъ, ни послужиши имъ.

Трѣтья заповѣдь: Не возмеша имене Господа Бога твоего всуе.

Четверта заповѣдь: Помни день субѣотный, еже святити его: шесть дней дѣлай, и сотвориши (въ нихъ) вся дѣла твоя, въ день же седмый субѣота Господу Богу твоему.

Пята заповѣдь: Чти отца твоего и матерь твою, да благо ти будетъ, и да долголѣтенъ будеша на землѣ.

Шеста заповѣдь: Не убий.

Сѣма заповѣдь: Не прелюбы сотвори.

Восьма заповѣдь: Не укради.

Девята заповѣдь: Не послушествуй на друга твоего свидѣтельства лѣжна.

Десята заповѣдь: Не пожелай жены искренняго твоего, не пожелай дому ближняго твоего, ни села его, ни раба его, ни ра-

быни егó, ни волá егó, ни ослá егó, ни всякаго скотá егó, ни всего, елика суть бліжняго твоегó.

Вопр. Чомú навчае тебе перва заповідь?

Одв. Навчае знать, почитать, боятьця и любить единого тілько Бóга.

Вопр. А якъ треба почитать Святїхъ Бóжихъ?

Одв. Не такъ, якъ Самóго Бóга, а тілько якъ угóдниківъ Бóжихъ, котóрі мо́лятця Бóгу за на́ше спасеніе; ищ́е жъ треба старáтись намъ и жить такъ, якъ вони жили на світі, въ незлóбиі, братолóбиі и всякому добрі.

Вопр. Чомú навчае тебе дрúга заповідь?

Одв. Навчае пурáтись ідолівъ и не веліть поклоня́тись ніякій тварі такъ, якъ Бóгу.

Вопр. Якъ треба чéствовать святїи икóни?

Одв. Треба їхъ чéствовать, а не боготворіть, затїмъ що икóни на те тілько поста́влені, щобъ ми, дівлячись на їхъ, споминáли діла Бóжі и угóдниківъ Ёгó, и возно́сились умóмъ до Бóга и до Святїхъ Бóжихъ.

Вопр. Чомú навчае тебе трéтья заповідь?

Одв. Навчає не призивать Божого імя *всје*, чи то дурно, а призивать тільки въ мо-
літві и въ великому случаі, коли нема ін-
шого свідателя и заступника правди, опрічч
Бога. Тимъ-то божучись, або присягаючи,
треба призивать імя Боже зъ великою ша-
нобою и страхомъ.

Вопр. Чому навчає тебе четверта запо-
відь?

Одв. Навчає въ воскресніи дні и въ праз-
никіи оставляють усі діла и робіти, приходять
у церкву, а дома весті добру розмову,
угодну Господу.

Вопр. Чому навчає тебе пята заповідь?

Одв. Навчає шанувать и поважать отця
й матірь, а съ тимъ и всякого, хто объ насъ
радіє, якъ отецъ и мати.

Вопр. Чому учить тебе шеста заповідь?

Одв. Учить не убивать людей.

Вопр. Чимъ чоловікъ убиває чоловіка?

Одв. Убиває не одніми рукамі, а й язи-
комъ. Хто кому заподіє якé зло, той уже
тимъ зломъ и вбиває чоловіка. Смерть хоть и
не скоро прийде, а Богъ знатиме, хто вко-
ротівъ чоловікові віку обідою, печалію,
нуждою и всякимъ іншимъ зломъ. Тимъ-

то страшно оби́жати ко́го б́ъ ні́ бу́ло, щоб́ь не вчині́тись Ка́іномъ передъ Го́сподомъ.

Вопр. Чо́му учи́ть тебе́ се́ма за́повідь?

Одв. Учи́ть жи́ти непоро́чно зъ дру́гимъ по́ломъ, такъ щоб́ь и себе́ до грі́ха не до́водити и ні́кого́ іншого́ не спокуша́ти ле́дачими сло́вами и ді́лами.

Вопр. Чо́му навча́е тебе́ во́сьма за́повідь?

Одв. Навча́е не займа́ть нічо́го чужо́го, и щоб́ь одъ ме́не не бу́ло ні́кому́ ніяко́го уби́тку чи въ гро́шахъ, чи въ худобі́, чи въ пашні́, чи въ чо́му б́ъ ні́ бу́ло, що́ не мо́е, а чуже́ добро́.

Вопр. Чо́му навча́е тебе́ де́вята за́повідь?

Одв. Навча́е не клеветáть, не говори́ть неправди́ на дру́гого́, чи то въ сви́дителяхъ, чи то въ доно́сі, чи то въ осу́ді, щоб́ь я чужо́го ді́ла й сло́ва не зневажа́въ проти́въ со́вісти мо́єї.

Вопр. Чо́му навча́е тебе́ де́сята за́повідь?

Одв. Навча́е, щоб́ь я не диви́всь зави́дливимъ о́комъ на чуже́ добро́, бо одъ за́висти чо́ловікъ, не побери́гшись, покúситця́ и на зло дру́гому чо́ловікові́.

ПОСЛÓВИЦІ.

ПослÓвиця живé зъ давнiхъ давéнь мiжъ наро́домъ. Се намъ прѣдкiвськiй завiтъ, якъ трѣба свiтъ розумiти, якъ мiжъ людми́ оберта́тись. Чоловiкъ одiнъ по собi помиляе́тця въ слÓвi и въ мÓвi, ска́же не до ладу́, зрÓбить не до розуму. Якъ жé увéсь наро́дъ устоiтця на якÓму розумно́му да дола́днѣму слÓвi, то такé слÓво бۇде вже не хибнѣ. Тiмъ-то, хто хÓче пiддѣржати свою́ рiчъ, щобъ бiльше да́но iй вiри, що вона́ не дурни́ця, той обпира́е́тця на послÓвицю, я́ко на отцѣвське i прѣдкiвське до́бре вiпробоване слÓво. Отсѣ жъ на нау́ку вся́кому печата́емъ и тутъ котóри кращi послÓвици.

Богъ — Батько: якъ бۇде насъ держати,
то бۇде й годовати.

Богъ бачить зъ нѣба, щÓ кому́ трѣба.

Кому́ Богъ помо́же, то все перемо́же.

До́бре брáтство краще багáтства.

Дурень ка́мiнь у во́ду вки́не, а дѣсять розумнихъ не вiтягне.

Не плюй у коло́дязь: згоді́тця напі́тьця.
Пра́вда не вто́не въ воді, не згорі́ть у
огні.

Не той коза́къ, що поборо́въ, а той, що
ві́вернувсь.

Бре́хнею сві́тъ при́дешъ, да наза́дъ не
ве́рнесся.

Де вро́да, тамъ и сі́ла.

Не вміра́е віко́вий, тільки часо́вий.

Отце́ва й ма́теріна моли́тва зо дна мо́ря
ряту́е, а проклі́нь у калю́жі то́пить.

Про́ханий шма́токъ го́рло дере́.

За дурно́ю голово́ю нема́ нога́мъ упоко́ю.

Кого́ Богъ хо́че покара́ти, то пе́рше ро́-
зумъ оді́йме.

Ліні́вий дві́йчи ро́бить, ску́пий дві́йчи
тра́тить.

Чуже́ переступі́, да не займі́.

Ві́ори мі́лко, а посі́й рідко, — уро́дитця
ді́лько.

Було́ вчі́ти, якъ у-пере́къ поду́шечки
лежа́ло, а вже вподо́вжъ!

Нау́ки за плечи́ма не носі́ть.

Не шту́ка нау́ка, а шту́ка ро́зумъ.

Розу́мний мо́литця, а ду́рень пла́че.

Душі не вбивай — правду виявляй.

Нехай буде, якъ кажуть люде.

Громада — великий чоловікъ!

Пóти старець плóхий, пóки собáки не
оступлять.

Не той убогий, що máло máе, а той, що
багáто жадае.

Хто гóдень, той не голóдень.

Трудяща копійка годує до віка.

Хвали чуже, а своє й безъ похвалокъ
дóбре.

Ледáча та дівка, що самá себе хвáлить.

Не будь ні гіркий, ні солóдкий: будешъ
гіркий — прокленуть, а солóдкий — прогли-
нуть.

Що буде, те буде, а буде те, що Богъ
дасть.

АРИΘΜΕΤΙΚΑ.

Наука Арифметика навчає насъ, якъ вести щоть або лічбу всякої вѣщи и всякого діла. Для сѣго треба знать, якъ пишуться цифри, котóрими ведѣтця щоть. Пишуться вони такъ:

Одѣнь	1.
Два	2.
Три	3.
Чотѣри	4.
Пять	5.
Шѣсть	6.
Сѣмъ	7.
Вѣсѣмъ	8.
Дѣвять	9.
Дѣсять	10.
Одинáдцять	11.
Дванáдцять	12.
Тринáдцять	13.
Чотирнáдцять	14.

Пятна́дцять	15.
Шістна́дцять	16.
Сімна́дцять	17.
Вісімна́дцять	18.
Де́вятна́дцять	19.
Два́дцять	20.
Три́дцять	30.
Со́рокъ	40.
Пятьдеся́тъ	50.
Шістьдеся́тъ.	60.
Сімдеся́тъ	70.
Вісімдеся́тъ	80.
Де́вяно́сто	90.
Сто.	100.
Дві́сті	200.
Три́ста	300.
Чоти́риста	400.
Пять со́тъ	500.
Шість со́тъ	600.
Сімъ со́тъ.	700.
Вісімъ со́тъ	800.
Де́вять со́тъ	900.
Ті́сяча	1000.
Дві́ ті́сячи	2000.
Три́ ті́сячи	3000.
Чоти́рі ті́сячи	4000.

Пять тiсячъ	5000.
Шість тiсячъ	6000.
Сiмъ тiсячъ	7000.
Вiсiмъ тiсячъ	8000.
Девять тiсячъ	9000.
Десять тiсячъ	10000.

Оцѣ жъ першіи цифри: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 зовуться *одиницями*, потiмъ ажъ до 99 зовуться *десятьки*, а далi *сотнi* и *тiсячи*. Нехай бiде написане такѣ число 8952; то одиници бiдуть стоять на першому мiстi одъ правоi руки, и ихъ тутъ 2; десяткн на другому, и ихъ тутъ 5; сотнi на третiму, и ихъ тутъ 9; тiсячи на четвiртому, и ихъ тутъ 8. Тимъ и читають се число такъ: вiсiмъ-тiсячъ, девять-сотъ, пять десятъ, два. Коли жъ пишуться десяткн тiсячъ, то бiдуть стоять на пятому мiстi, сотнi тiсячъ — на шестому, милiони—на сiмому. Нехай стоять такѣ число: 2862528. Хто хоче ёго прочитать, той перелiчить цифри, почавши одъ правоi руки. Последня цифра 2 бiде сiма по щоту; значить вона показуе, що се не двi сотнi, не двi тiсячи, а два милiони. Нiжче милiонiвъ стоять сотнi тiсячъ. Отъ и читаемъ: два милiони, вiсiмъ сотъ тiсячъ. Нiжче сотень тiсячъ стоять десяткн тiсячъ, а ще нiжче стоять тiсячи. Отъ и читаемъ: два милiони, вiсiмъ сотъ шiсть десятъ двi тiсячи. Нiжче тiсячъ стоять сотнi, а тамъ десяткн, а нiжче всiхъ одиници. Отъ и читаемъ: два милiони, вiсiмъ сотъ, шiсть

десять дві тисячі, п'ять соть двадцять вісімь. Якъ же котóre місто порожне, що нема абó одиниць, абó десятківъ, абó сотень, чи тисячъ, то пишеться тамъ 0 и читаючи не вимовляється ніякъ. Отъ стоить 500. На першому місті 0, на другому 0, а на третєму 5; третє жь місто показує сотні,—значить п'ять соть рівно, безъ десятківъ и одиниць. Нехай же стоить такє число: 20048. На першому місті вісімь одиниць, на другому чотирі десятки, значить сорокъ вісімь, а на третєму сотень нема, на четвёртому тисячъ нема, а на п'ятому десятківъ тисячъ два. Отъ и читається: двадцять тисячъ сорокъ вісімь.

Навчівшись писати и вимовляти числа, можна імі робить справи, котóрихъ чотирі: *складанне, одлічъ, помноженне и поділъ.*

ПЕРВА СПРАВА, СКЛАДАННЕ.

Складаютьця числа такъ. Пишутьця одні підъ другими такъ, щобъ одиниці стояли підъ одиницями, десятки підъ десятками, сотні підъ сотнями, и далі, и далі. Отъ у тебе на одній ніві уродило 23 копи жита, на другій 114, на третій 52, на четвёртій 240. То й напиши їхъ такъ:

23

114

52

240

Теперъ підчеркні и складиуй 3 да 4 буде 7, да 2 буде 9, и пиши 9 підъ чертою. Потімъ складиуй такъ десѣтки: 2 да 1 буде 3, да 5 буде 8, да 4 буде 12; пиши 2 підъ десѣтками, а 1 однесі до сотень и складиуй изъ нимъ сотні: 1 да 1 буде 2, да ще 2 буде 4; пиши 4 підъ сотнями. Отъ и вийде вонó въ тебе такъ:

$$\begin{array}{r}
 23 \\
 114 \\
 52 \\
 240 \\
 \hline
 429
 \end{array}$$

Теперъ и бачишь, що въ тебе всѣго вродило на чотирóхъ нивахъ 429 кіпъ.

Абó отъ ти продаешъ жито. У первий разъ продавъ и записавъ 352 пуди; у другий разъ 800 пудъ; у третій 1028 пудъ, у четвѣртий 23562 пуди, у пятій 2241 пудъ, у шестій 389 пудівъ. Зложи їхъ такъ, якъ показано, то й будешъ знать, скілько всіхъ пудъ ти випродавъ за шість разъ. Випишемъ їхъ и зложимъ. (Нулі минаютьця при складуванні.)

$$\begin{array}{r}
 352 \\
 800 \\
 1028 \\
 23562 \\
 2241 \\
 389 \\
 \hline
 28372
 \end{array}$$

Виходить, що ти продавъ 28372 пуди. Оце жъ тії числа, которі складаються, зовуться *складаєми*, а которе виходить послі складання підъ чертою, зоветься *суммою*.

Отъ ище задачі:

1526	5621	2638
4200	102	1021
3681	3626	30000
1186	21500	80020
<hr/> 10593	60299	50300
	<hr/> 91148	261
		<hr/> 164240

ДРУГА СПРАВА, ОДЛІЧЬ.

Ся справа робитця тоді, якъ треба изъ якого числа одличить яку часть. Отъ у тебе на рукахъ 3849 рублівъ, а тобі треба одличить, або одділіть изъ їхъ 1427 рублівъ, то, щобъ узнать, скілько въ тебе останетця, пиши сперва одно число, а підъ нимъ друге и підчеркни, оттакъ :

3849

1427

Теперь одличуй одиниці одъ одиниць — 7 одъ 9 буде 2 — и пиши підъ одиницями унизу підъ чертою; потімъ десятки — 2 одъ 4 буде 2 — и пиши підъ чер-

тою; далі сотні — 4 одъ 8 буде 4 — и пиші підъ сотніями; а далі тисячи — 1 одъ 3 буде 2 — и пиші внизу. Тоді вийде въ тебе такъ:

$$\begin{array}{r} 3849 \\ 1427 \\ \hline 2422 \end{array}$$

Отъ и знаєшъ, що въ тебе осталося 2422 рублі.

Знай же, що перве число, одъ которого одлічуєшъ, зовѣтця *зменшаєме*; друге, чи которе одлічуєшъ, зовѣтця *одлічуєме*; а трѣте, що остаєтця за одліччу, зовѣтця *останокъ*.

Ча́сто буває, що у зменшаємому число́ одиниць меншеє, ніжъ число́ одиниць у одлічуємому, або тожъ, у десятикахъ, чи сотняхъ, чи що; тоді займають одиницю одъ сусіднєї цифри зъ лівої руки да й одлічують изъ двохъ. Отъ такий прикладъ:

$$\begin{array}{r} 532 \\ 261 \end{array}$$

Тутъ 1 изъ 2 буде 1. Отъ и підпишемъ підчеркнувши:

$$\begin{array}{r} 532 \\ 261 \\ \hline 1 \end{array}$$

Далі 6 изъ 3 не можна одлічить, бо 3 менше 6; то займаєшъ зъ лівого боку́ одиницю и вже тоді 6 одъ 13 буде 7. Отъ и підпишемъ:

532

261

—
71

Теперъ осталося 2 изъ 5, а одъ 5 занялі ми оди-
ницю, то вже 2 изъ 4 буде 2. Отъ и підпишемъ:

532

261

—
271

Отъ ище задачі:

63201

40003

82728

32640

12321

35689

—
30561

—
27682

—
47039

ТРЕТЯ СПРАВА, ПОМНОЖЕННЕ.

Ся справа тоді буває нужна, якъ одно й те жъ саме
число, отъ хоть би 322, треба було взять пятьдэсятъ чи
двэдцять разъ. Отъ нехай ти заплативъ кому чотірі
рази по 322 рублівъ, и коли хочешъ знать, скілько
всёго ти заплативъ, пиши 322, а підъ одиницями пиши
4, и підчеркни, оттакъ:

322

—
4

Теперъ помножай на 4 перше одиниці, потімъ десят-
ки, потімъ сотні, и підписуй усяке на свойму місті.
Оттакъ: чотірижди 2, або чотірі рази 2, або дважди
чотірі, се все одно буде 8, и пиши підъ одиницями.

Изнóвъ двáжди 4 бóде 8; сю цíфру пиши пíдъ десýтками. Дáли чотíрижди 3, абó трíжди 4, бóде 12; пиши пíдъ сóтнями. Отъ и вíйде вь тéбе такъ:

$$\begin{array}{r} 322 \\ 4 \\ \hline 1288 \end{array}$$

Теперъ и знáешъ, що за чотíри рáзи заплатíвъ ти 1288 рублívъ.

Замíть же, що пёрве чíсло, котóре помножáетця, зовётця *мно́жимо*; дрóге чíсло, на котóре помножáетця пёрве, зовётця *мно́житель*; а трéте чíсло, котóре вихóдить одъ помножéння, зовётця *добúтокъ*.

Отъ ищé задáча:

$$\begin{array}{r} 754 \\ 3 \\ \hline 2262 \end{array}$$

Тутъ трíжди 4 булó 12; то 2 пíшетця, а 1 замíчáетця. Пóслí трíжди 5 бóде 15, да той 1, що замíтивсь, бóде 16. Отъ 6 пíшетця, а 1 изнóвъ замíчáетця. Дáли трíжди 7 бóде 21, да 1, то бóде 22. Знáчить три рáзи 754 бóде 2262.

Ищé задáча: 5413 узáть 32 рáзи. Отъ и пíшемъ:

$$\begin{array}{r} 5413 \\ 32 \\ \hline 10826 \\ 16239 \\ \hline 173216 \end{array}$$

Тутъ помножили ми 5413 перше на 2, отъ и вийшло підъ чертою 10826; потімъ помножили на 3 и почали підписувать противъ 3-хъ, а послі підчеркнули, да обидва добўтки зложили такъ, якъ робитця складанне. Отъ и знаємъ, що якъ узять 5413 тридцять два рази, то бўде 173216.

Нехай же бўде така задача :

5000

20

Се значить, щобъ 5000 узять 20 разъ. Тоді підчеркнўть и всі нулі виставить у-рядъ, а числа помножить. Отъ и вийде :

5000

20

—————
100000

Отъ ище задачи :

30080

4620

43463

30

340

3002

—————
902400

—————
184800

—————
86930

1386

130395

—————
1570800

—————
130481930

Помножаючи на яку-небудь цифру, треба починать підписувать якъ-разъ противъ неї. Отъ нехай би 522 треба було взять 333 рази; то помноженне ишетця такъ :

522

333

1566

4566

1566

173826

А щобъ дóбре помножáть, трéба вiвчити тяблiчку помножéния, котóра тутъ припечатана. Читáть же ii такъ: Двáжди два — чотiри, двáжди три — шiсть, и дáли; а якъ дiйдешъ до трохъ, то *трижди* читáй; до чотирóхъ — *чотирижди*, до пятi — *пятьмá* до шестi — *шестьмá*, до семi — *семá*, до восьмi — *восьмá*, до девятi — *девятьмá*.

Тяблічка помножэня.

2	×	2	=	4	5	×	5	=	25
2	×	3	=	6	5	×	6	=	30
2	×	4	=	8	5	×	7	=	35
2	×	5	=	10	5	×	8	=	40
2	×	6	=	12	5	×	9	=	45
2	×	7	=	14	5	×	10	=	50
2	×	8	=	16					
2	×	9	=	18	6	×	6	=	36
2	×	10	=	20	6	×	7	=	42
					6	×	8	=	48
3	×	3	=	9	6	×	9	=	54
3	×	4	=	12	6	×	10	=	60
3	×	5	=	15					
3	×	6	=	18	7	×	7	=	49
3	×	7	=	21	7	×	8	=	56
3	×	8	=	24	7	×	9	=	63
3	×	9	=	27	7	×	10	=	70
3	×	10	=	30					
					8	×	8	=	64
4	×	4	=	16	8	×	9	=	72
4	×	5	=	20	8	×	10	=	80
4	×	6	=	24					
4	×	7	=	28	9	×	9	=	81
4	×	8	=	32	9	×	10	=	90
4	×	9	=	36					
4	×	10	=	40	10	×	10	=	100

ЧЕТВЕРТА СПРАВА, ПОДІЛЬ.

Якъ би кому треба було поділити на рівні часті гроши, або жито, то для сього есть у Ариометиці справа *поділь*. Отъ нехай би треба було 483 поділити на 23 рівниі часті; то пишуть такъ:

$$483 \overline{) 23}$$

Оце жъ 483 зовѣтця *діліме*, а 23 *ділітель*, а всяка 23 часть бѣде зватись *частіна*. Берѣмъ заразъ дві цифри одъ лівой руки, іменно 48 и говоримъ 23 у 48 бѣде 2 рази. И пишемъ:

$$\begin{array}{r} 483 \overline{) 23} \\ \underline{ 2} \end{array}$$

Потімъ 23 помножаємъ на 2 и підписуемъ добѣтокъ підъ 48; іменно:

$$\begin{array}{r} 483 \overline{) 23} \\ 46 \overline{) 2} \end{array}$$

Далі одлічимъ добѣтокъ 46 одъ 48. Останетця підъ чертою 2. До числа добавимо трейтю цифру 3; бѣде підъ чертою 23; и тогді задѣча явитця вже такою:

$$\begin{array}{r} 483 \overline{) 23} \\ 46 \overline{) 2} \\ \hline 23 \end{array}$$

Изнѡвъ говоримъ 23 у 23 бѣде 1 разъ; изнѡвъ пишемъ у частіні 1; помножаємъ на ёго 23 и добѣтокъ

одлічуемъ одъ 23; въ остачі не буде нічого. А задача явитця такою:

$$\begin{array}{r} 483 \overline{)23} \\ \underline{46} \quad 21 \\ 23 \\ \underline{23} \\ \hline \end{array}$$

»

Отъ и вийшло, що якъ поділити 483 на 23 часті, то всяка часть буде 21.

Буваетъ часомъ, що приписавши до останку одну циферу ділімого, ділитель въ ёму не поміщаетця; въ такому разі пишуть у частині 0, а до останку дописують другу циферу ділімого и роблять справу, якъ казано. Се трапитця въ сіхъ задачахъ:

$\begin{array}{r} 67508 \overline{)42} \\ \underline{42} \dots \quad 1607 \\ 255 \dots \\ \underline{252} \dots \\ 308 \\ \underline{294} \\ 14 \end{array}$	$\begin{array}{r} 65683496 \overline{)20} \\ \underline{60} \dots \dots \quad 3284174 \\ 56 \dots \dots \\ \underline{40} \dots \dots \\ 168 \dots \dots \\ \underline{160} \dots \dots \\ 83 \dots \dots \\ \underline{80} \dots \dots \\ 34 \dots \dots \\ \underline{20} \dots \dots \\ 149 \dots \dots \\ \underline{140} \dots \dots \\ 96 \\ \underline{80} \\ 16 \end{array}$	$\begin{array}{r} 300022 \overline{)130} \\ \underline{260} \dots \quad 2307 \\ 400 \dots \\ \underline{390} \dots \\ 1022 \\ \underline{910} \\ 112 \end{array}$
--	--	---

ПОВІРКА ЧОТИРОХЪ СПРАВЪ.

Повірить, чи такъ зроблено *складанне* можна черезъ одлічъ. Одкінуть одінъ рядъ складаємихъ чисель, а всі безъ ёго зложіть и одлічіть одъ сѹмми. Коли въ остάνку вийде одкінутий рядъ, то нема въ складанні помилки. Зробимо прикладъ:

$$\begin{array}{r}
 1620 \\
 120 \\
 580 \\
 \hline
 2320 \text{ (*)} \\
 700 \\
 \hline
 1620
 \end{array}$$

Повірка *одлічу* рóбитця черезъ складанне. Зложіть одлічѹеме зъ остάνкомъ, и якъ вийде зменшаєме, то нема помилки. Прикладъ:

$$\begin{array}{r}
 2683 \\
 1500 \\
 \hline
 4183 \\
 \hline
 2683
 \end{array}$$

(*) Тутъ одкидаєтця пёрвий рядъ складаємихъ чисель 1620, а складаютьця два остáтні ряді 120 и 580, и якъ одлічитця сѹмма, що вийшла одъ сѣго вже складання, 700, одъ сѹмми, що попередъ вийшла, то отъ и вихóдить одкінутий рядъ 1620.

Повірка *помноження* рóбитця черезъ поділъ. Поді-
літь добúтокъ на мно́жителя, и коли́ вийде помножа́еме,
то не́ма помі́лки. При́кладъ :

$$\begin{array}{r} 4286 \\ 32 \\ \hline 8572 \\ 12858 \\ \hline 137152 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 137152 \overline{)32} \\ 128 \dots \overline{)4286} \\ \hline 91 \dots \\ 64 \dots \\ \hline 275 \dots \\ 256 \dots \\ \hline 192 \\ 192 \\ \hline \end{array}$$

»

Повірка *поділу* рóбитця черезъ помно́женне. Помно́-
жить часті́ну на ділі́теля и приложі́ть оста́точокъ, и
коли́ вийде ділі́ме, то не́ма помі́лки. При́кладъ :

$$\begin{array}{r} 8620 \overline{)55} \\ 55 \dots \overline{)156} \\ \hline 312 \dots \\ 275 \dots \\ \hline 370 \\ 330 \\ \hline 40 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 156 \\ 55 \\ \hline 780 \\ 780 \\ \hline 8580 \\ 40 \\ \hline 8620 \end{array}$$

НАЗВА́НИ ЧІ́СЛА.

Чі́сла самі́ по собі́, якъ отъ : 2, 8, 100, зову́тця
прóстими; якъ же вони́ якъ-не́будь названі́, якъ отъ : 2
пúди, 8 рублі́въ, 100 верстѣ́, то зову́тця *назва́ними*.

Щобъ дѣло висчитувать названіи числа, треба знать усякі звѣннѣ. Для сѣго вѣвчи оцѣ рѣсписъ :

У верстѣ 500 сажнівъ ; у сажні 3 аршини ; у аршинѣ 16 вершківъ.

У четвѣртѣ 8 четвериківъ або мірокъ , у четверикѣ або мірці 8 гáрнцівъ.

У пѣді 40 фúнтівъ ; у фúнті 32 лóти ; у лóті 3 золотники.

У годѣ 12 мѣсяцівъ , у мѣсяці 30 днівъ (*), у дні 24 часі , у часі 60 минутъ . А всѣго въ годѣ триста шѣстьдесять пять днівъ .

У рублѣ 100 копѣекъ .

СПРАВА РОЗДРІБЪ .

Трапляетця въ щѣті роздробѣть на найменші звѣннѣ яке-нѣбудь число . Ся справа зовѣтця *роздрібъ* ; а рѣбитця вона такъ . Нехай би довелось роздробѣть 4 верстѣ , 28 сажнівъ и 2 аршини на вершки , щобъ знать скѣлько вершківъ вѣйде изъ 4 верстѣ , 28 сажнівъ и 2 аршинъ . То зáразъ 4 верстѣ помножимъ на 500 сажнівъ , бо въ верстѣ сажнівъ пять сотъ . Вѣйде оно такъ .

(*) Мѣсяці не всі рѣвні , ѣменно : у генварѣ 31 , у февралѣ 28 , а въ високосний годъ 29 днівъ , у мáртѣ 31 , у апрѣлѣ 30 , у маї 31 , у іюні 30 , у іюлѣ 31 , у áвгустѣ 31 , у сентябрѣ 30 , у октябрѣ 31 , у ноябрѣ 30 , у декабрѣ 31 день .

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \end{array}$$

До сіхъ 2000 сажнівъ, которі вийшли съ 4 верстъ, прикладуемъ тіи 28 сажнівъ, которі есть у задачі. Вийде такъ :

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \\ 28 \\ \hline 2028 \text{ сажнівъ} \end{array}$$

Щобъ узнатъ, скілько въ сіхъ 2028 сажняхъ аршинъ помножимъ їхъ на 3, бо въ сажні три аршини. Вийде такъ :

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \\ 28 \\ \hline 2028 \text{ сажнівъ} \\ 3 \\ \hline 6084 \text{ аршинъ} \end{array}$$

До сіхъ 6084 аршинъ приложимъ 2 аршини, которі есть у задачі ; вийде 6086 аршинъ. Щобъ узнатъ скілько въ нихъ вершківъ, помножимъ 6086 на 16, бо въ аршині 16 вершківъ. Тоді вся справа вийде въ насъ такъ :

$$\begin{array}{r}
 4 \\
 \times 500 \\
 \hline
 2000 \\
 + 28 \\
 \hline
 2028 \text{ сажнівъ} \\
 \times 3 \\
 \hline
 6084 \\
 + 2 \\
 \hline
 6086 \text{ аршинъ} \\
 \times 16 \\
 \hline
 36516 \\
 6086 \\
 \hline
 97376 \text{ вершківъ.}
 \end{array}$$

Крестикъ \times ставитця въ справахъ для того, щобъ означити помноженне, крестикъ $+$, щобъ означити складанне, а значокъ $—$ показує одлічъ.

Такъ же роздробляютьця и всі йнші звання. Отъ задачі:

1. Роздробить 50 четвертей, 6 четвериківъ и 5 гярнівъ — на гярні.

$$\begin{array}{r}
 50 \text{ четвертей, } 6 \text{ четвериківъ, } 5 \text{ гярнівъ.} \\
 \times 8 \\
 \hline
 400 \\
 + 6 \\
 \hline
 406 \text{ четвериківъ.} \\
 \times 8 \\
 \hline
 3248 \\
 + 5 \\
 \hline
 3253 \text{ гярнівъ.}
 \end{array}$$

2. Скільки золотниківъ у 20 пудахъ, 36 фунта-
тахъ и 2 лотахъ?

$$\begin{array}{r} 20 \text{ пудъ, } 36 \text{ фунтівъ, } 2 \text{ лоти.} \\ \times 40 \\ \hline 800 \\ + 36 \\ \hline 836 \text{ фунтівъ.} \\ \times 32 \\ \hline 1672 \\ 2508 \\ \hline 26752 \\ + 2 \\ \hline 26754 \text{ лотівъ} \\ \times 3 \\ \hline 80262 \text{ золотниківъ} \end{array}$$

3. Скільки въ годѣ минутъ?

$$\begin{array}{r} 1 \text{ годъ} \\ \times 365 \\ \hline 365 \text{ днівъ} \\ \times 24 \\ \hline 1460 \\ 730 \\ \hline 8760 \text{ часівъ} \\ \times 60 \\ \hline 525600 \text{ минутъ.} \end{array}$$

4. Скільки въ 2000 рублівъ копійекъ?

$$\begin{array}{r} 2000 \text{ рублівъ} \\ \times 100 \\ \hline 200000 \text{ копійекъ.} \end{array}$$

СПРАВА ПЕРЕВЕРТАННЕ.

Иноді ну́жно буває въ щоті дрібніі зва́ння переверну́ть на великі. Ся справа зоветця переверта́ннемъ.

Отъ нехай би вишло въ мене въ щоті 97376 вершківъ ; а я бъ схотівъ знать, скільки тутъ вийде верстъ ; то заразъ треба вершкі діліть на старше зва́нне, на аршини. У аршині 16 вершківъ, то 97376 и поділіть на 16 :

$$\begin{array}{r}
 97376 \begin{array}{l} \text{верш.} \\ | 16 \end{array} \\
 96 \dots | 6086 \text{ аршинъ.} \\
 \hline
 137. \\
 128. \\
 \hline
 96 \\
 96 \\
 \hline
 \text{»}
 \end{array}$$

Поділівши 97376 вершківъ на 16, ми бачимъ, що вийшло зъ нихъ 6086 аршинъ. Скільки жъ у сіхъ аршинахъ верстъ? Бúдемъ діліть и аршини на старше зва́нне, такъ якъ вершкі. У сажні 3 аршини, Розділимъ 6086 аршинъ на 3.

$$\begin{array}{r}
 \text{арш.} \\
 6086 \begin{array}{l} | 3 \\ \hline \end{array} \\
 6 \dots | 2028 \text{ сажнівъ} \\
 \hline
 08. \\
 6. \\
 \hline
 26 \\
 24 \\
 \hline
 2 \text{ аршини.}
 \end{array}$$

Вийшло зъ 6086 аршинъ 2028 сажнівъ и 2 аршини.
Скільки жъ у сіхъ сажніахъ верстѣ? Розділимъ їхъ на
500, бо въ версті 500 сажнівъ.

$$\begin{array}{r|l}
 \text{сажн.} & \\
 2028 & 500 \\
 \hline
 2000 & 4 \text{ версті} \\
 \hline
 & 28 \text{ сажнівъ}
 \end{array}$$

Отъ и виходить, що въ 97376 вершкѣахъ 4 версті,
28 сажнівъ и 2 аршини. А що воно іменно такъ, то се
ми бачимо съ того, що, роздробивши въ прѣжній задачі
4 версті, 28 сажнівъ и 2 аршини на вершкі, ми полу-
чили 97376 вершківъ.

Такъ завжди можна роздрібъ повіритъ перевертан-
немъ, а перевертанне роздρόбомъ.

Візьмемъ для задачь тіі саміі числа, що повихо-
дили у насъ изъ роздρόбу.

1. Скільки четвертій у 3253 гярнцяахъ?

$$\begin{array}{r|l}
 & \text{гярнц.} \\
 3253 & 8 \\
 32 \dots & 406 \quad 8 \quad \text{четверик.} \\
 \hline
 & 53 \quad 40 \quad 50 \text{ четвертій} \\
 & 48 \quad 6 \text{ четвериківъ} \\
 \hline
 & 5 \text{ гярнцівъ}
 \end{array}$$

Виходить: 50 четвертій, 6 четвериківъ и 5
гярнцівъ.

2. Скільки пудъ у 80262 золотникахъ?

золотн.	80262	3			
6	26754	32	лот.		
20 . . .	256 . .	836	фунт.		
18 . . .	115 .	80 .	20 пудъ		
22 . .	96 .	36	фунтівъ		
21 . .	194				
16 .	192				
15 .	2		лоти		
12					
12					
»					

Виходить: 20 пудівъ, 36 фунтівъ и 2 лоти.

3. Скільки годъ у 52560 минутахъ?

минут.	52560	60			
480 . .	8760	24	час.		
456 . 72 . .	365	365	дн.		
420 .	156 .	365	1 годъ		
360	144 .		»		
360	120				
»	120				
»					

Виходить: рівно 1 годъ.

4. Скільки рублів у 200000 копійках?

$$\begin{array}{r|l} \text{коп.} & \\ 200000 & 100 \\ \hline 200 \cdot \cdot \cdot & 2000 \text{ рублів.} \\ \hline & 000 \end{array}$$

Виходить: 2000 рублів.

СПРАВА, СКЛАДАННЕ НАЗВАННИХЪ ЧИСЕЛЪ.

Нехай би треба було зложити докупи:

$$\begin{array}{r} 5 \text{ верст} \ 400 \text{ сажнів} \ 2 \text{ аршини} \\ 8 \text{ — } 100 \text{ — } 1 \text{ —} \\ 14 \text{ — } 482 \text{ — } 2 \text{ —} \end{array}$$

Починати сю справу треба одъ мѣншого звѣннѣя. Зложити перше аршини: 2 да 1, да 2 вийде 5 аршинъ. Перевернуть ихъ на сажні:

$$\begin{array}{r|l} \text{арш.} & \\ 5 & 3 \\ \hline 3 & 1 \text{ саж.} \\ \hline & 2 \text{ арш.} \end{array}$$

Вийде 1 сажень и 2 аршини. Два жъ аршини написати підъ аршинами, а одинъ сажень приложити до сажнівъ и складати тоді вже сажні. Вийде всѣго 983 сажні, — бильшъ ніжъ у верстѣ; то треба перевернуть ихъ на версти:

$$\begin{array}{r|l} \text{сажн.} & \\ 983 & 500 \\ \hline 500 & 1 \text{ верста} \\ \hline & 483 \text{ сажні} \end{array}$$

483 сажні писать підъ сажніями, а 1 верстѹ при-
ложить до верстѹ и складувать версти. Отъ и вийде
вся справа такъ:

5	верстѹ	400	сажнівъ	2	арш.
8	—	100	—	1	—
14	—	482	—	2	—
<hr/>					
28	верстѹ	483	сажні	2	арш.

Отъ ищѣ задачи:

500	четвертѣй	6	четвериківъ	3	гарці
100	—	4	—	4	—
1000	—	7	—	6	—
5862	—	3	—	0	—
<hr/>					
7464	четверті	5	четвериківъ	5	гарцівъ

300	пудъ	32	фунти	120	рублівъ	52	копійки
600	—	20	—	600	—	90	—
826	—	39	—	10	—	87	—
5000	—	2	—	1852	—	3	—
16	—	0	—	4222	—	60	—
<hr/>							
6744	пуди	13	фунтівъ	6806	рублівъ	92	копійки

5	годъ	2	місяці	27	день
1	—	11	—	20	—
4	—	10	—	13	—
<hr/>					
12	годъ	1	місяць	0	день

СПРАВА ОДЛІЧЬ НАЗВАНИХЪ ЧІСЕЛЪ.

Тутъ одлічуютця мѣнші звѣннн зъ мѣншихъ, а бѣльші зъ бѣльшихъ, такъ якъ и въ прѣстнхъ чѣслахъ; тѣлько, якъ у зменшаѣмому мѣнше бѣде, нѣжъ въ одлѣчуѣмому, то одъ старшого звѣннн берѣтця одннцн, роздробляѣтця на мѣнше звѣннн, прикладуетця до зменшаѣмого, и тоді вже зъ ѣго одлѣчують. Отъ нехай бѣде трѣба съ 14 рублѣвъ 40 копѣекъ одлѣчнть 2 рублѣ и 82 копѣнкн. Напншемо порядкомъ :

$$\begin{array}{r} 14 \text{ рублѣвъ } 40 \text{ копѣекъ} \\ 2 \quad \text{—} \quad 82 \quad \text{—} \\ \hline \end{array}$$

Заразъ бачнмъ, що зъ 40 нельзѣ одлѣчнть 82. То берѣмъ одъ 14 рублѣвъ 1 рубъ и роздробляѣмъ на копѣнкн; бѣде 100 копѣекъ, да 40 копѣекъ. Отъ 140 копѣекъ мѣжна вже одлѣчнть 82 копѣнкн. Внйде въ остѣтку 58 копѣекъ. Тепѣрь одлѣчуемъ рублѣ. Було 14 рублѣвъ, да взнлѣ мн одннъ до мѣншого звѣннн, такъ остѣлось 13. Изъ снхъ 13 одлѣчнмъ 2; отъ и внйде всѣ спрѣва такъ :

$$\begin{array}{r} 14 \text{ рублѣвъ } 40 \text{ копѣекъ} \\ 2 \quad \text{—} \quad 82 \quad \text{—} \\ \hline 11 \text{ рублѣвъ } 58 \text{ копѣекъ} \end{array}$$

Отъ ищѣ задѣчн :

$$\begin{array}{r} 3 \text{ верстѣ } 490 \text{ сѣжнѣвъ } 2 \text{ аршннн} \\ 1 \quad \text{—} \quad 491 \quad \text{—} \quad 1 \quad \text{—} \\ \hline 1 \text{ верстѣ } 499 \text{ сѣжѣнъ } 1 \text{ аршннъ} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 600 \text{ пудъ} \quad 2 \text{ фўнти} \\ 21 \quad \text{—} \quad 39 \quad \text{—} \\ \hline 578 \text{ пудъ} \quad 3 \text{ фўнти} \end{array}$$

СПРАВА ПОМНОЖЕННЕ НАЗВАНИХЪ ЧИСЕЛЪ.

Названіи числа помножаютьця такъ, якъ и прѣстїи, почавши одъ мѣншихъ званий; тїлько, якъ вїйде въ добўтку стїлько або бїльшъ, нїжъ одинїця вїшчого звання, то перевертаетця сей добўтокъ у старше званне и що вїйде въ частїни, те прикладуетця до добўтку одъ помноженія старшого звання. Отъ нехай намъ трѣба було бъ роздати 20 чоловікамъ по 8 рублівъ и 47 копїекъ. Написати задачу трѣба такъ:

$$\begin{array}{r} 8 \text{ рублівъ} \quad 47 \text{ копїекъ} \\ \times \quad 20 \\ \hline \end{array}$$

Одъ помноженія 47 копїекъ на 20 чоловікъ вїйде 940 копїекъ; а въ рублї тїлько 100 копїекъ. Перевѣрнемъ на рублї 940 копїекъ; вїйде 9 рублівъ, 40 копїекъ. Копїїкї напишемъ підъ копїїками, а 9 рублівъ замїтимъ. Теперъ помножїмъ 8 рублівъ на 20 чоловікъ; вїйде 160 рублівъ; да приложїмъ сюди тїи 9 рублівъ, — вїйде 169 рублівъ. Вся справа бїде тодї въ насъ така:

$$\begin{array}{r} 8 \text{ рублівъ} \quad 47 \text{ копїекъ} \\ \times \quad 20 \\ \hline 169 \text{ рублівъ} \quad 40 \text{ копїекъ} \end{array}$$

Отъ и знаємъ, що треба двадцятómъ чоловікамъ ви-
дати 169 рублівъ 40 копійкъ.

Ище задачі:

1. 35 душъ привезли по 2 четвѣрти и по 6 че-
твериківъ жита. Скільки всього?

$$\begin{array}{r} 2 \text{ четвѣрти, } 6 \text{ четвериківъ} \\ \times 35 \\ \hline 96 \text{ четвѣртій, } 2 \text{ четвериківъ} \end{array}$$

2. 130 женцівъ нажали по 1 копійку и по 10
снопівъ. Скільки всього кінъ нажатю?

$$\begin{array}{r} 1 \text{ копійка } 10 \text{ снопівъ} \\ \times 130 \\ \hline 151 \text{ копійку } 40 \text{ снопівъ.} \end{array}$$

3. Привезли чумаки на 13 возахъ по 49 пудъ
и 27 фунтівъ соли. Скільки всього соли привезено?

$$\begin{array}{r} 49 \text{ пудъ } 27 \text{ фунтівъ} \\ \times 13 \\ \hline 645 \text{ пудъ } 31 \text{ фунтвъ.} \end{array}$$

4. Копало 150 грабарівъ канаву и всякий гра-
баръ викопавъ канави 8 сажнівъ и 2 аршини.
Скільки всього викопано канави?

$$\begin{array}{r} 8 \text{ сажнівъ } 2 \text{ аршини} \\ \times 150 \\ \hline 2 \text{ версти, } 300 \text{ сажнівъ } 0 \text{ аршинівъ.} \end{array}$$

3. 5862 чоловікамъ роздано по 4 пуди и по 21 фунту хліба. Скільки пудъ усёго роздано?

$$\begin{array}{r} 4 \text{ пуди } 21 \text{ фунтъ} \\ \times 5862 \\ \hline 26525 \text{ пудъ } 22 \text{ фунти.} \end{array}$$

СПРАВА, РОЗДІЛЬ НАЗВАНИХЪ ЧИСЕЛЪ.

Ділять названіи числа такъ, якъ и простиі, почавши одъ старшихъ званий. Що останетця одъ розділу, те прикладуетця до меншого звання и вкуні зъ нимъ ділитця. Отъ послі отця осталося на 8 синівъ 123 рублі и 40 копійкъ. Почімъ доведетця на брата?

Пишемъ задачу такъ:

$$\begin{array}{r} 123 \text{ рублі } 40 \text{ копійкъ} \quad | \quad 8 \\ \underline{8} \qquad \qquad \qquad \quad | \quad \underline{15 \text{ рублівъ}} \\ 43 \\ \underline{40} \\ 3 \text{ рублі} \end{array}$$

Виходить по 15 рублівъ; да ище осталося 3 рублі и 40 копійкъ. Роздробляемъ 3 рублі на копійки; вийде 300 копійкъ. Прикладуемъ 40; вийде 340 копійкъ. Тоді розділимъ 340 на 8, и вийде до 15 рублівъ ище й по 42 копійки; да останетця одъ розділу 4 копійки. Роздробимъ ихъ на денежки, вийде 8 денежокъ, — по одній на брата.

Щобъ знать, чи по стілько іменно впадє на всякого брата, помножь 15 рублівъ, 42 копійки и 1 денежку на 8; то й вийде 123 рублі 40 копійкъ.

$$\begin{array}{r}
 15 \text{ рублів } 42 \text{ копійки } 1 \text{ денежка} \\
 \times 8 \\
 \hline
 123 \text{ рублі } 40 \text{ копійок } 0 \text{ денежок.}
 \end{array}$$

Ище задачі :

1. *Грѣба перевезти 890 пудъ жита на 24 підвѣдахъ. По скільки прийдеця на кожную підвѣду?*

$$\begin{array}{r}
 890 \text{ пудъ} \quad | \quad 25 \\
 75 \quad \quad \quad | \quad 35 \text{ пудъ, } 24 \text{ фўнти.} \\
 \hline
 140 \\
 125 \\
 \hline
 15 \\
 \times 40 \\
 \hline
 600 \quad | \quad 25 \\
 50 \quad | \quad 24 \\
 \hline
 100 \\
 100 \\
 \hline
 \text{»}
 \end{array}$$

2. *352 грáбарі порядились викопати канáву завдóвжки на 28 верстъ и 82 сáжні. Скільки повинень усякий грáбарь прокопати?*

$$\begin{array}{r}
 28 \text{ верстъ } 80 \text{ сáжнівъ} \quad | \quad 352 \\
 \times 500 \quad \quad \quad \quad \quad | \quad 40 \text{ сáжнівъ.} \\
 \hline
 14000 \\
 + 80 \\
 \hline
 14080 \quad | \quad 352 \\
 1408 \quad | \quad 40 \text{ сáжнівъ.} \\
 \hline
 \text{»}
 \end{array}$$

ЗАДАЧИ ЗЪ ОДВІТАМИ.

1) Въ 128 верстахъ скільки аршинівъ? — *Одвітъ:* 192,000 арш.

2) Хазяїнъ продавъ пшениці въ первий разъ 7 четвертій 3 четверики и 7 гáрнцівъ; у друге 5 четверт. 6 четверик. и 5 гарнц.; въ третій разъ 9 четверт. 5 четверик. и 6 гарнц. Скільки вінъ продавъ всеі пшениці? — *Одвітъ:* 23 четвёрті 2 гáрнці.

3) Одинъ чумакъ привізъ со́ли 512 пудівъ и 25 фунтівъ; продавъ на ярмарці 235 пуд. 28 фунт. и 15 лóтівъ. Скільки у ёго ищѣ остáлось? — *Одвітъ:* 276 пуд. 36 фунт. 17 лот. остáлось.

4) 25 косарівъ заробіли 13 рублівъ 75 копієкъ. По скільки заробивъ ко́жний коса́рь? — *Одвітъ:* по 55 коп.

5) Хазяїнъ нанявъ наймита и договорівся платитъ ёму въ годъ по 12 руб. 50 коп. Наймитъ служивъ 7 літъ и взявъ гóтовихъ грошей 67 р. 25 коп. и одѣжу. Скільки жъ та одѣжа стоіть? — *Одвітъ:* 20 руб. 25 коп. стоіть одѣжа.

6) Куплено 75 платківъ за 158 руб. 25 коп. и продано опісля всяку дóжину по 27 руб. 60 коп. Скільки полúчено баришá на оди́нь плато́къ? — *Одвітъ:* 19 коп.

7) Скільки треба возівъ съ хлібомъ, щобъ прохарчова́ть 4500 чоловікъ въ 8 днівъ, счита́вши, що на возі вміститця 75 хлібівъ, ко́жний хлібъ по 15 фунтівъ, а на вся́кого чоловіка да́ється въ день по 1 фунту 16 лотівъ. — *Одвітъ*: 40 возівъ.

8) За 110 са́жнівъ дровъ березовихъ и 80 саж. сосновихъ запла́чено 1272 рублі; дру́гимъ разо́мъ по тій же ціні кúплено 129 саж. дровъ березовихъ и 80 саж. сосновихъ и запла́чено 1408 руб. 80 коп. — По якій ціні кúплено са́жень березовихъ и по якій са́жень сосновихъ дровъ? — *Одвітъ*: березові по 7 р. 20 коп., а соснові по 6 рублівъ са́жень.

9) За три шту́ки са́ети да́но 486 руб.; въ пер́шій шту́ці було́ 58 арш.; въ дру́гій вдво́е більшъ безъ 38 арш.; авъ трет́ій втро́е мѣнше, ніжъ въ дру́гій. По скілько жъ сто́ить 1 аршинъ са́ети? — *Одвітъ*: по 3 руб.

10) Два пішохо́дці идúть настрічу оди́нь одному́ и зустрі́лись въ 14 днівъ; пер́вий ишо́въ по 34 верстви́ въ день; по скілько жъ йшо́въ дру́гий, коли все́і доро́ги було́ 882 версти́? — *Одвітъ*: 29 версто́въ.

11) Оди́нь поміщикъ до́лженъ купце́ві 4560 руб., да взявъ ще у ёго това́рівъ на 3285 руб. Скілько вінъ ище́ виноватъ гро́шей, одда́вши 47 биле́тівъ 50-ти рубле́вихъ и 145 биле́тівъ 25-ти рубле́вихъ? — *Одвітъ*: 1870 руб. до́лженъ.

ВЕЛІКІ СЛОВА́
ИЗЪ
ПИСЬМА́ СВЯТО́ГО.

Святе Письмо сийе великими словами, якъ небо зорями, а тутъ напечатані тільки де-каторі, щобъ усяка память змогла їхъ умістити у собі. Благодатні ці слова освітять усяку дүшу, котора їхъ зъ вірою прийме и сохранить.

Начало премудрости страхъ Гдѣнъ.

Начало премудрости страхъ Господень (Псал. 101, ст. 10).

Хто Бога боїтця, той нічого ледачого не робить; а не роблячи ледачого, берѣтця за добре, за розумне: *отъ и начало премудрости.*

Бл҃жєни слѣшащїи слово Бжїє и хранящїи є.

Блажєни слышашчи слово Божіе и хранящїи є (Луки, гл. 11, ст. 28.)

Коли добрий чоловікъ оберне до насъ розумне слово, то й то яка радість! а слухать слово Божє — истин-

но есть блаженство. Розумне слово доброго чоловіка тимъ намъ прийтне, що воно насъ навчає, якъ у світі жити. Не інако жъ и Бóже слово вселяє въ дýшу блаженство: душі одъ ёго світь одкриваєтця; душа розуміє черезъ ёго праведний путь свій. Тимъ-то *слýхати* и *храніть*, чи то не забуватъ слова Бóжого — одно одъ дрýгого не одділяєтця; бо хто слýхає зъ вірою, той не забúде. Блаженъ чоловікъ на землі, слýхаючи слово Бóже и живучі по слову Бóжому; блаженъ буде вінъ и на томý світі, за тє, що слýхавъ и хранивъ Бóже слово!

Да оу́вѣси, кáко подобаєтцá вѣ домѣ Бóжїи жити, і́же єсть Цѣрква Б́га жива, стóлпъ и оутвержденіє і́стини.

Да увѣси, кáко подобаєть вѣ домý Бóжїи жити, і́же єсть Цѣрковь Б́га жива, столпъ и утверждєніє і́стини (1 Тим., гл. 3, ст. 15).

Жі́ти вѣ домý Бóжому не значить, щобъ і́менно жити вѣ церкóвній ограді, а значить душею пробуватъ вѣ Бóжому до́мі и розуміть сѣрцемъ служєніє Бóгові. До́момъ Бóжимъ, абó Цѣрквою, зовѣтця громада вірнихъ Бóгові душъ. Ся Цѣрква стоїть стовпóмъ непоруші́мимъ середъ міру. Миръ и сюді и туді хитаєтця одъ людськóї неправди и тілько тимъ не падає, що обпираєтця объ сей стовпъ непоруші́мий. Миръ черезъ грі́хї людськіі багáто рóбить неправди, и і́стина тілько тимъ не зні́кла одъ людськихъ беззакóний, що піддѣр-

жуе її Церква Христова. Создавъ її Христось на за-
щиту людєй одь диявола. Дияволь же есть отець не-
правды; то Церковь не чимъ иншимъ и боронитъ миръ
одь ёго, якъ правдою. Тимъ вона й домъ Господень,
бо Господь есть правда; тимъ вона й *столпъ и утвер-*
ждєніє истины.

Дѣломъ и словомъ чти Отца твоего и мать,
да найдеть ти благословеніе ѿ нихъ. Благословеніе
бо Отчее оутверждаетъ домы чадъ, клѣтва же
матерня искореняетъ до основанія.

Дѣломъ и словомъ чти отца твоего и мать, да най-
детъ ти благословеніе отъ нихъ. Благословеніе бо отчее
утверждаетъ домы чадъ, клѣтва же матерня искоре-
няетъ до основанія (Сир., гл. 3, ст. 8, 9).

Всѣмъ сердцемъ твоимъ прославляй Отца
твоего, и матернихъ болѣзней не забуди: помани,
яко тѣма рожденъ еси, и что има воздаси,
якоже они тебѣ.

Всѣмъ сердцемъ твоимъ прославляй отца твоего, и
матернихъ болѣзней не забуди: помани, яко тѣма ро-
женъ еси, и что има воздаси, якоже они тебѣ (Сир.,
гл. 7, ст. 29, 30).

Да веселится Отецъ и матери ѿ тебѣ, и да ра-
дуется рождаша тѣ.

Да веселится отецъ и матери о тебѣ, и да радуется
рождашая тя (Притч., гл. 23, ст. 25).

Чада, послушайте родителей своих во всемъ: сіе бо оугодно есть Гдѣви.

Чада, послушайте родителей своихъ во всемъ: сіе бо оугодно есть Господеву (Кол., гл. 3, ст. 20).

Чтѣй отца, въ день мольбы своей оуслышанъ будетъ.

Чтѣй отца, въ день мольбы своей услышанъ будетъ (Сир., гл. 3, ст. 5).

Чадо, заступѣнъ въ старости отца твоего, и не оскорби его въ животѣ его.

Чадо, заступѣнъ въ старости отца твоего, и не оскорби его въ животѣ его (Сир., гл. 3, ст. 12).

Иже злословитъ отца или мать, смертѣю да оумретъ.

Иже злословитъ отца или мать, смертѣю да умретъ (Исх., гл. 21, ст. 16 Матѳ. гл. 15, ст. 4).

Отець и мати благословляють тѣлько добрихъ дѣтей — не одними руками, а тако жъ и душею. Кто жадае заслужити благословенне, то не инако его заслужити, якъ добримы вчинками. 'Отъ же, привикши добре робити, чоловікъ самъ собою вже кладѣ твердиню своему дому: не введѣ такой своего дому въ грѣхъ, у росцѣсту и у всяке роззоренне. Кто жъ робитъ такъ, що и материни уста подвигне на клятбу, то сей чоловікъ підгнивъ у корені и не минутца ему материни слѣзи. Тимъ-то учить насъ Святѣ Письмо всімъ серцемъ до отца и ма-

тери оберта́тьця и вся́ку честь і́мь отдава́ти. Вони тебе́ на світь роділи; вони тебе́ вигодовали; то хоть би́ ти й якъ і́мь усердетвовавъ, а нічо́го то́му рівного для і́хъ не зможешъ изробі́ти, що́ вони для тебе́ зробі́ли.

Не безчести́ чело́вѣка въ ста́рости є́го: і́бо и ты і́ ти са́мъ состарѣ́шися.

Не безчести́ чело́вѣка въ ста́рости є́го: і́бо и ты са́мъ состарѣ́шися (Сир., гл. 8, ст. 7).

Ста́рость яка́ бь ні́ була́ — святе́ діло. 'Иншого́ Богъ держі́ть на світі́ за є́го пра́вду: то якъ же то́бі тако́го чолові́ка безчестити. 'Иншого́ жь держі́ть Господь на те́, щоби́ дати є́му ча́су пока́ятьця: якъ же ти, чолові́че, не бої́ся безчестити то́го, ко́го са́мъ Богъ не осуді́въ на сме́рть и держі́ть на світі́ своєю́ мило́стю? При́йде й тво́я ста́рість. Ко́ли бу́дешь пра́веднимъ чолові́комъ, то яковó то́бі са́мому бу́де безчесте́ прийма́ти? Ко́ли жь грі́хи тво́ї до землі́ тебе́ пригні́татимуть, то якъ понесешъ на своі́хъ плеча́хъ ище́ й безчесте́?

Сы́не, не ревну́й муже́мъ злымъ, ниже́ возжелѣ́й бы́ти съ ні́ми

Сы́не, не ревну́й муже́мъ злымъ, ниже́ возжелѣ́й бы́ти съ ні́ми (Притч., гл. 24, ст. 1).

Нічо́го намъ заві́довать злимъ лю́дямъ, хоть би́ вони́ здава́лись и щаслі́вими. О́дна о́мана таке́ ща́сте! Не тільки́ не заві́ду́й, да хоть би́ и са́мъ ти ма́въ до́ступъ

до їх роскошівъ, то не жадай їхъ: се тільки солódка примánка, котóрою дияволъ присоложуе свою пекельню отруту, розставляючи її по всьому світу. Маєшь трудовий шматокъ хлѣба, — поживай ёго, хвалючи Бóга милосёрдного: отто тобі найздоровша харчъ, отто той *хлѣбъ насущный*, котóрого ти прóсишь на оди́нь тільки день у Бóга, живучи на світі не стільки хлѣбомъ, скільки словомъ, котóre виходить изъ устъ Бóжихъ: воно тебе держить на світі, воно тебе береже одъ лиха на сьому и одъ погібели на тому світі!

Бли́зь Гдѣ всѣмъ призыва́ющимъ Егò, всѣмъ призыва́ющимъ Егò во и́стинѣ.

Бли́зь Господь всѣмъ призыва́ющимъ Егò, всѣмъ призыва́ющимъ Егò во и́стинѣ (Псал., 144, ст. 18).

Ба́чимъ міжъ собою багáто людѣй, котóрі благáють Бóга, щобъ давъ їмъ тѣ и тѣ. Чому́ жъ Богъ їмъ не дає? Тому́, що не на добро прóсять, а на тѣ, щобъ свою жадóбу, абó пиху́, абó злóбу заспоко́ить. Мáло чогó дитина не попросить, то хибá всяку вещь и дають їй? Нерозу́мні отці й маті́рки дають іно́ди дитині такé, щó їй зашко́дить; а Богъ — отець розу́мний и праведний: Вінъ зна́е, кому́ щó дати и коли́ дати. Не думай, щó Вінъ не чу́е твоєї моли́тви: Вінъ бли́зько коло тебе, тільки призывай Ёго *во и́стинѣ*. Вінъ тільки й жде сьóго, щобъ зрозумі́въ ти черезъ н́ужду и бід́у свою, щó такé світь, щó такé жизнь, щó такé душа́ чолов́ича и

що їй треба на світі. Зрозумій се все такъ, якъ учи́ть слово Христо́ве, то й б́удешъ знать, якъ призива́ть Бо́га *во істинь*, и вже тоді самъ почу́ешъ душею, що Богъ близько коло тебе и ска́жешъ, такъ якъ Дави́дъ: *Еди́но проси́хъ одъ Го́спода, то взи́ска́хъ* (одно́го проси́въ я тілько въ Го́спода, и знаи́шовъ те, чо́го проси́въ!)

А́ще ктò рече́тъ, я́кшк люба́ю Б҃га, а бр́ата своєго́ ненави́дитъ, ло́жъ є́сть.

'Аще кто речеть, яко люблю́ Бо́га, а бр́ата своєго́ ненави́дитъ, ложъ єсть (1 Иоан., гл. 4 ст. 20).

Єсть на світі такі лю́де, котóрі здаю́тця богоми́льними, и въ ц́еркву ра́з по́ разъ хóдять, и по́стують, а добра́ ні́кому не рóблять, д́умаючи: »А́бї́ Бо́гу вгоди́ть, а лю́де ми́ні байду́же!« То такі́ неха́й не сподіва́ютьця ніяко́ї награ́ди одъ Бо́га. Хто ненави́дитъ сво́го бр́ата, хто лю́дямъ не ми́слить добра́, той неха́й не д́умає, що вінъ люби́ть Бо́га. *Ложъ єсть!* (непра́вда сѣму́) гово́рить Апóстоль. Бо́га не и́нако мо́жна люби́ти, якъ дію́чи добро́ лю́дямъ. Богъ намъ усі́мъ Оте́ць и не́ма Ё́му б́ільшо́ї уго́ди, якъ хто люби́ть ча́дъ Ё́го. Хто жъ ненави́дитъ діте́й, а гово́рить, що люби́ть Отця́, той непра́вду гово́рить.

А́ще др́зга др́зга лю́вимъ, Б҃гъ въ насъ пре́выка́єтъ.

'Аще другъ дрѹга любимъ, Богъ въ насъ пребываетъ (1 Иоан., гл. 4, ст. 12).

Що-дня читаемъ и молимъ Бѹга: *прииди и вселися въ ны*, молимъ, щобъ Господь, утѣшитель нашъ, Духъ истины, пробувавъ въ на́шей душѣ. Великой чести ми просимъ; бо, ждучи до се́бе човѣка поважного, котѹрий насъ пора́дуе своѣмъ слѹвомъ розѹмнимъ, приби́раемъ и двѣрь, и хату, и самі одяга́емся въ чѣсту одѣжу, а то жъ ждемѹ, щобъ самъ Богъ прийшовъ и вселився въ насъ! 'Отъ же така́ честь, така́ слава невидимо да́етца намъ, абѣ ми дѹшу свою́ очѣстили одъ ледачнхъ дѹмокъ и возлюбили другъ дрѹга. Великі сі слова́ Апѹстольскіи: *'Аще другъ дрѹга любимъ, Богъ въ насъ пребываетъ*. Богъ есть увѣсь одна́ любовь, одна́ блага́сть, одно́ милосѣрдие; то, люблячи другъ дрѹга, ми черезъ те са́ме ма́емъ у се́рці Бѹга и *Богъ* тимъ самѣмъ *въ насъ пребываетъ*.

Люба́й бра́та своєго́, во свѣтѣ́ пребываетъ, и собла́зна къ не́мъ нѣсть: а ненави́дай бра́та своєго́, во тмѣ́ ѣсть, и во тмѣ́ ходитъ.

Люба́й бра́та своєго́, во свѣтѣ́ пребываетъ, и собла́зна въ не́мъ нѣсть: а ненави́дай бра́та своєго́, во тмѣ́ есть, и во тмѣ́ ходитъ (1 Иоан., гл. 2, ст. 10, 11).

Хто́ любитъ бра́та своєго́ (а братъ нашъ — уея́кий човѣкъ), той усе́ одно́, що́ иде́ середъ дня по доро́зі и до́бре ба́чить, куди́ ёму́ йти; бо любовь́ — прѹста

намъ дорóга до царства небéсного. Богъ намъ давъ для нашого спасéния велику заповiдь: *возлюбi ближняго твоего, яко самъ себе*. Хто любить ближнёго, той, значить, зрозумiвъ заповiдь Бóжу, и nemá розумнiйшого чоловіка надъ ёго передъ Бóгомъ. Отсé-то й есть: *во свѣтъ пребываемъ*. Любячи жъ ближнёго, радiючи ёму душю, не впадé винъ и въ грiхъ, бо кого любить, того не бóде грабить, зневажать, тому не бóде завидовать, не бóде тому зла мислити, не бóде того обманювати. Отсé-то й значить: *и соблазна нѣсть въ немъ*. Хто жъ ненавидить свого брата, той не зрозумiвъ волi Бóжоi, той не йде по дорóзи до царства небéсного. Значить, лукавий обгорнувъ ёго дýшу тьмою и вóдить ёго одъ одного грiха до другого, поки доведé до погiбели.

Бсѣ, елика аще хощете, да творятъ вамъ челоуѣцы, тако и вы творите имъ.

Вся, елика аще хощете, да творятъ вамъ челоуѣцы, тако и вы творите имъ (Матѣ., гл. 7, ст. 12).

Нема́ лóчшого спóсòбу вберегтись одъ грiха, якъ усiйкий свiй учiнокъ до себе прикладувати. Коли бъ ти бувъ у нýждi, а тобi хто помiгъ, то радъ би ти бувъ и дяковавъ би. 'Отъ, бачивши чоловіка въ нýждi, не одвертайся, поможi ёму. Симъ ти угоднiшь Гóсподу. Коли на твоё добрò хто квашитця и тiгне ёго въ тебе зъ рукъ чи сiлою, чи обманомъ, тiяжко тобi неправду

переносить. 'Отъ же переступи черезъ чуже добро, а не займи, щобъ и кому другому не було тяжко. Такъ и въ усякому ділі роби, то й будешь непорочень передь Богомъ.

Аще (во) ѿпущаете челоѣкомъ согрѣшенїа ихъ, ѿпуститъ и вамъ Отець ѡцъ вашъ небесный: аще ли не ѿпущаете челоѣкомъ согрѣшенїа ихъ, ни Отець вашъ ѿпуститъ вамъ согрѣшенїа вашихъ.

'Аще (бо) отпушаете челоѣкомъ согрѣшенїа ихъ, отпуститъ и вамъ Отець вашъ небесный: аще ли не отпуаете челоѣкомъ согрѣшенїа ихъ, ни Отець вашъ отпуститъ вамъ согрѣшенїа вашихъ (Мато., гл. 16, ст. 14, 15).

Молимось що-дня: *Господи помилуй!* а самі чи багато кого милуемъ? 'Инший чоловікъ согрѣшивъ передь нами незвычайнимъ словомъ, — то вже ми противъ ёго по-Христїянськи не обернемось, а заразъ одкажемъ щеще гирше. Коли жъ не посміемъ, боючись ёго сили и власти, то вже тайно ворогуемъ и ради бь утопитъ своего обидчика въ лощи воді. Хибá жъ сего не буває, що оди́нь друго́го налае, а дру́гий ёго поповбье? Той уже и такъ безумень и въ безуми лаецца, а винь, бьючи ёго, щеще бильшь ёму сёрце ожесточае. А якъ би перенісь лайку безъ гнїву, давъ ёму вгамоватись, да обернувь до ёго по-братерськи, то безумна злоба сама бь себе постиди-

лаєь. А про худобу нічого й казати: и судомъ и безъ суда, хто якъ зможе, здирає зъ другого за всяку винну й невинну шкоду. А знає, що й самъ грішить передъ Богомъ, боїтця кáри Бóжої и прóсить: »Помілуй мене, Бóже, по великій милості Твоїй!« 'Якъ же ти, чоловіче, прóсишь милости, а самъ немилосéрдний до того, хто передъ тобою провинився? Знай же, що й Господь тобі не одпу́ститъ согрiшєний твоїхъ, коли ти не одпусkáєшь лю́дямъ їхъ вини передъ тобою.

Любіте враги́ вáша, добрò творіте ненавiдящымъ дащымъ вáсъ, благословіте клєнущыя вá, и молітєся за творáщихъ вáмъ напáсть.

Любіте враги́ вáша, добрò творіте ненавiдящымъ васъ, благословіте клєнущыя вы, и молітєся за творiщихъ вамъ напáсть (Лук., гл. 6, ст. 27, 28).

Ні одинъ чоловікъ не проживє безъ ворогівъ на світі, ніхтò не вбережєтця, щòбъ ёго хто не возненавiдiвъ, щòбъ ёго хто не клявъ, щòбъ не нападавъ на ёго ніхтò напáстю. Якá жь защiта одъ ворогiвъ, одъ ненависти, одъ клятьбi, одъ напáсти? Змагáтьця зъ ворогáми, лаятьця, бить iхъ? Щò жь изъ сєго бóде? Хибá вóрогъ перєстáне вороговáти одъ того, що ти ёго вiлаявъ, абò побiвъ, абò якъ iнше покаравъ? Хто жь тебє ненавiдить, а ти ёго зненавiдишь, то вiнъ ищє бiльшь на тєбе взлiтця за твою ненависть. Зачнi клясти того, хто тебє проклинáє, то вiнъ, почúвши твою клятьбу, ищє голоснiйше

б́уде клясти́ тебе́. Такъ же й до всякого́ зла. Платячи зломъ за зло, ти зла не впи́ниєшь, а т́ільки согр́ишаєшь передь Б́огомъ и в́орога свого́ ищ́е до б́ільшого гр́иха до-в́одиши. Т́имъ-то Прем́удрость Б́ожа повел́ила намъ и́ншимъ сп́особомъ справля́тись : вел́ить вона́ намъ люб́ить вороѓивъ на́шихъ, бо хто всто́ить противъ люб́ови и не ста́нетца зъ в́орога при́телемъ? вел́ить вона́ намъ твор́ить доб́ро ненав́идящимъ насъ, бо хто змо́же ненав́идити чо-лов́ика, кот́орий р́обить ё́му доб́ро? вел́ить благословля́ть тихъ, хто насъ кляне́, бо въ ко́го повер́нетца язýкъ на клятьб́у, якъ поч́ує, що ми про ё́го од́но д́обре гово́римъ и бажа́емъ ё́му ща́стия й здоро́вья? вел́ить же ще й мо-л́итись за тихъ, хто ч́инить намъ зло, бо така́ мол́итва уся́ке ѓирке сло́во й д́ло людське́ изъ на́шої па́мяти про-ганя́є и, помол́ившись Б́огу за вороѓивъ сво́ихъ, обер-немось ми до люд́ей зъ а́нгельськимъ, ч́истимъ по́гля-домъ, и поч́ують черезъ насъ лю́де на д́ушахъ сво́ихъ любя́щу си́лу Б́ожу, кот́ора вся́ке зло на св́ити пере-мога́є.

Ќаа (во) по́льза чело́вкѣ, а́ще м́ръзъ ќеса пр́и-
обр́ащ́аетъ, д́ушѣ же сво́ю от́щетитъ.

Ќая (бо) по́льза чело́вкѣ, а́ще м́ръзъ весь пр́обръ-
щаетъ, д́ушу же сво́ю от́щетитъ (Матѣ., гл. 16, ст. 26).

Бага́то вб́ача́емъ люд́ей, кот́орі́ яко́го труд́а не під́ій-
ма́ють, яко́го кло́поту собі́ не завда́ють и яко́го гр́иха
на д́ушу не хана́ють ра́ди прибу́тку! Ну, нехай би йшло

такóму чоловікові якъ по мáслу, нехай би все ёму по ёго жадóбі стáлось, нехай би вінъ увесь світь у свої рúки загáрбавъ. Чи на́довго жъ? чи багáто на́шого віку на сёмú світі? А на той світь, щó зъ собою візьмешъ? Нічо́го! Ті́лько зъ душею своєю ста́нешь передъ Бóгомъ, а все багáтство тутъ оста́нетця. Щó жъ у то́го чоловіка за душа́ бу́де, котóрий, живучі на світі, не про ца́рство небéсне дбавъ, а про земну́ю суету́? Поги́бша неминúемо! Щó жъ ёму за корі́сть, хотъ вінъ и весь мі́ръ приобря́ще, да ду́шу одъ ца́рства Бóжого одлу́чить? Ті́мъ-то, чоловіче, не ті́лько неправдою, да й щі́рою пра́цею багáтство наживáти—опа́сне діло, щобъ, поби́ваючись за багáтствомъ, душі́ не занедба́ти. Отó жъ, коли йде тобі въ рúку хазáйство, чи торгъ, чи ремéство, то не припада́й до ёго всею душею и помишля́й про недóвгий сві́й вікъ и про небéсне багáтство, котóре не стліе, не згорі́ть, котóрого въ те́бе не вкра́де зло́дій и не одні́ме грабі́тель. А небéсне на́ше багáтство е́сть не що́ інше, якъ до́бри на́ши вч́инки: братолю́бие, милосéрдие, незло́бие, щі́рость у вся́кому слóві и ділі. Отъ на́ше до́бро, отъ на́ши сокрови́ща, котóрі й на томú світі сто́ятимуть передъ на́ми!

М О Л И Т В Ы.

Во ѿма О́тца, ѿ Сы́на, ѿ Свѣта́го Дѣха,
а́мина.

Бо́же, мѣлостивѣ вѣди мнѣ грѣ́шномѣ.

Го́споди, Іисѣсе Христѣ, Сы́не Бо́жій, мо-
ли́товѣ ра́ди пречи́стыя Твоеѧ Ма́тере, ѿ всѣ́хъ
свѣта́и́хъ, помѣлѣи на́съ, а́мина.

Сла́ва Тебѣ́, Бо́же на́шъ, сла́ва Тебѣ́.

Царю́ небѣ́сный, оу́тѣ́шителю, Дѣше́ истины,
И́же вездѣ́ съи́й, ѿ всѧ́ исполна́и, сокрови́ще
благѣ́хъ, ѿ жи́зни пода́телю, прѣиди ѿ всели́са въ
ны́ ѿ ѡчи́сти ны́ ѡтъ всѧ́кѣа́ сквѣ́рны, ѿ спасѣ́и,
Бла́же, дѣшы́ на́ша.

Свѣта́и́й Бо́же, Свѣта́и́й крѣ́пкѣи, Свѣта́и́й без-
сме́ртный, помѣлѣи на́съ.

Сла́ва О́тцѣ́, ѿ Сы́нѣ́, ѿ Свѣто́мѣ́ Дѣхѣ́, ѿ
ны́нѣ́ ѿ прѣ́сно, ѿ во вѣ́ки вѣ́кѣ́въ, а́мина.

Пресвѣта́а Трѣ́ице, помѣлѣи на́съ : Го́споди,
ѡчи́сти грѣ́хѣ́и на́ша : Влады́ко, прости́ беззакѣ́-
нѣ́а на́ша : Свѣта́и́й, посѣ́ти ѿ исцѣ́лѣи не́мощи
на́ша, ѿмене́ Твоегѣ́ ра́ди.

Го́споди помѣлѣи́ (трьѣ́ды).

Отче нашъ, Иже еси на небесѣхъ! да свѣтитса ѿма Твоє, да прїидетъ царствїе Твоє: да вѣдетъ воля Твоѧ, ѿкоу на небеси и на землїи. Хлѣбъ нашъ насущный даждь намъ днесь, и остави намъ долги наша, ѿкоже и мы оставлемъ должникѡмъ нашимъ. И не введи насъ во искушенїе, но избави насъ ѿтѣ лукаваго. Иакоу Твоє есть царство, и сила, и слава во вѣки, аминь.

Прїидите, поклонимса Царєви нашему Бѡгу.

Прїидите поклонимса и припадѣмъ Христу, Царєви, нашему Бѡгу.

Прїидите, поклонимса и припадѣмъ самому Христу, Царєви и Бѡгу нашему.

Псаломъ ѿ:

Помилуй мѧ, Бѡже, по велицѣй милости Твоєй, и по множествѣ щедрѡтъ Твоихъ ѡчисти беззаконїе мое. Наипаче ѡмїй мѧ ѡтѣ беззаконїя моего, и ѡтѣ грѣха моего ѡчисти мѧ. Иакоу беззаконїе мое азъ знаю, и грѣхъ мой предо мною есть вѣнъ. Тебѣ единому согрѣшїхъ, и лукавое предъ Тобою сотворїхъ. Иакоу да ѡправдишиса во словесѣхъ Твоихъ, и побѣдиши внигда сѣдїти ти. Се бо въ беззаконїихъ зачатъ есмь, и во грѣсѣхъ роди мѧ мати моѧ. Се бо истинъ возлюбилъ еси; безвѣстна и

тайная премудрости Твоея явилъ мнѣ еси. Укропиши мѧ росу помѧ, и ѡчищуеши мѧ, и паче снѣга оубѣлюеши. Благодать Твоя да дастъ радость и веселіе, возрадуются кости смиренныя. Отврати лице Твое отъ грѣхъ моихъ, и вса беззаконія моя ѡчисти. Сердце чисто созижди во мнѣ, Божже, и доухъ правъ ѡбнови во оутробѣ моей. Не отвержи мене отъ лица Твоего, и доуха Твоего не отъими отъ мене. Воздаждь ми радость спасенія Твоего, и доухомъ благодатнымъ оутверди мѧ. Научи беззаконныя путемъ Твоимъ, и нечестивыи къ Тебѣ ѡбратятся. Избави мѧ отъ кровей, Божже, Божже спасенія моего, возрадуется языкъ мой правдѣ Твоей. Господи, оустницы мои отверзеши, и уста моя возвестятъ хвалу Твою. Иакъ ѡще бы восхотѣлъ еси жертвы, далъ быхъ оубо, всесоженіемъ не благоволиши. Жертва Божья доухъ сокрушенъ: сердце сокрушенно и смиренно Бога не оумножитъ. Оублажи Господи, благоволеніемъ Твоимъ Сиѡна, и да созиждутся стѣны Иерусалимскія. Тогда благоволиши жертву правды, возношеніе и всесожегаема: тогда возложатъ на олтарь твой тельца.

СѸМБОЛЪ ПРАВОСЛАВНЫМЪ ВѢРЫ.

ВѢРЮ во еди́наго БѸга О́тца, вседержителя, Творца́ не́бъ и земли, ви́димымъ же всѣмъ и не-ви́димымъ. И во еди́наго ГѸспода Иисуса Христа, СѸина БѸжїа, еди́нороднаго, Иже ѿтца́ О́тца ро́ждѣннаго прѣжде всѣхъ вѣкъ: Свѣта ѿтца́ Свѣта, БѸга истинна ѿтца́ БѸга истинна, ро́ждѣнна, не сотворѣнна, еди́носѸчна О́тцу, Иже всѣмъ вѣшамъ. Насъ ра́ди челове́къ, и на́шего ра́ди спасѣнїа, сше́дшаго съ не́бесъ, и воплотївшася ѿтца́ ДѸха Свѣта и Марїи Дѣвы, и вочеловѣчшася. Распѣтаго же за ны́ при Понтїйстѣмъ Пїлатѣ, и страда́вша, и погребѣнна. И воскресшаго въ трѣтїй дѣнь по писанїемъ. И возше́дшаго на не́беса, и сѣдѣща ѿдесѣю О́тца. И па́ки грядѣщаго со славою судїти живымъ и мѣртвымъ, ЕгѸже царствїю не вѣдетъ конца. И въ ДѸха Свѣтаго, ГѸспода животворѣщаго, Иже ѿтца́ О́тца исхо́дѣщаго, Иже со О́тцемъ и СѸиномъ спокланѣема и славима, глаго́лвашаго Пророки. Во еди́нѣ, свѣтѣ, Собо́рнѣ и АпѸстольскѣю Цѣрковѣ. Исповѣ́дѣю еди́но крещѣнїе, во ѿставленїе грѣхѸвъ. Чаю́ воскресѣнїа мѣртвыхъ: И жи́зни вѣдѣщаго вѣка, а́минь.

СЛОВО ДО ПИСЬМЕНИХЪ.

Земля Українська иде далеко по обидва бѣки Днѣпра; сягае вона по́ти, по́ки наро́дъ гово́рить по-нашому, а гово́рить наро́дъ по-нашому и въ Австрійському царстві ажъ по самі Карпати. Перейдешъ гряніцю и не догада-еся, що се вже інше царство: зда́стця то-бі, що се все йде рідна на́ша Воли́нь, або́ Подо́лле. Люде ділять зе́млю на ца́рства, а Бо́жа премудро́сть на племена́. Прохо́дять со́тні літь, кладу́тця інші гряніці міжъ царства́ми, а Бо́жі гряніці міжъ племена́ми сто́ять неруши́мо; вімре одно́, дру́ге ко-ліно, настану́ть інші вла́сті — інші да-ю́тця городамъ и се́ламъ зако́ни, а зако́ни язи́ка и зви́чаївъ остаю́тця неруши́ми, по́ки само́ племе́ня не при́йме самохіть іншо́ї мо́ви, іншихъ зви́чаївъ. Отъ же

уся земля поділена на народи, наче на великі сім'ї, и всяка сім'я говорить своїмъ язикомъ, співає свої пісні, має свої звичаї. Ні гори, ні моря не розділять такихъ сімей міжъ собою. Стріне Німець Німця за океаномъ, въ Американськихъ зємляхъ, — и ріднійші вони здадуться одінь одному, а ніжъ Англичане, чи Испанці, съ котóрими поручь стоїть Німецька оселя на чужині. Опінитця нашъ братъ Южно-Руський Українець середъ Австрійськихъ Русняківъ — и вітають єго за грانیцею такъ, наче коло Лубень, або підъ Полтавою. Такъ було и за сто, и за двісті, и за тисячу літъ назадь зо всіма племенами. Языкъ и звичаї народні найкріпше, найлюбійше єдинять міжъ собою народи. Коли жъ така воля Бóжа, щобъ жили люде на світі великими сім'ями; то треба всякому розумному чоловікові свою велику сім'ю, своє плємя знати, де вонó живе, по якихъ зємляхъ, якими городами й сєлами роскінулось, треба прислухатись дóбре до своєї рідної мóви, чи вонá зъ розумнихъ усть идє, чи вонá въ пісні голосить, чи вонá съ книжки читаєтця. Оглянься назадь у велику старовину — онъ, за

короля Польского Степана Батория співали те жь саме кобзарі, що теперъ одь кобзарівъ розумні люде на вічну память записали й напечатали. Проійшло більшгь двохъ сотъ літь — и чогó не перевернулось на Україні! Булі гетьмани, булі воеводи и намістники; вигоряли до тла села и городі одь Припеті до Синіюхи, на тїждень верхової їздї; переверталась на німú, безлюдну пустїню и зновъ заселялась Україна; а мова осталась та жь сама, що й за короля Степана, та жь сама пісня голосить по всій Україні, одь Карпатъ до Есмани, одь Польщи до Дону. Да й король Степанъ заставъ Україну съ тою жь самою уже й тогдї стародавнєю мовою. Не було ще й Польщи въ спомінку, а вже нашъ народъ пахарствовавъ такъ якъ теперъ, живучї въ своїхъ звичаяхъ по-надъ Дніпрóмъ-славúтомъ. Шануй же всякъ своé рідне слово, котóre не одь когó їншого, якъ одь самого Бóга намъ надане, и не для того надане, щобъ ми даръ Бóжий зневажили й забули. Хто ёго зневажае й забувае, той самохїть виганяе себе зъ рідної семьї Української, и до такогó не обернетця сёрце, якъ до ро-

Всё = 47:

дича, на чужині, такого не привітає наше плем'я по-братерські підъ Карпатами, чужа тому наша пісня, которій немає рівні по всьому світу, німа для того буде щира душа наша, и нема ёму частіни въ тій славі, которі добулі собі наши прѣдки полемъ и моремъ у всього світу, воіюючи за віру Христіанськую и волю людськую.

КІНЕЦЬ И БОГУ СЛАВА.